

TARTU ÜLIKOOL
Filosoofiateaduskond
Kultuuriteaduste ja kunstide instituut
Etnoloogia osakond

Anna-Kristiina Pae

**MARKIDE KOGUMISE JA ORGANISEERIMISE
TÄHENDUSLOOME**

Bakalaureusetöö

Juhendaja:
Tenno Teidearu (MA)

Tartu 2022

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Meetodid ja allikad	7
1.1. Intervjuud	7
1.1.1. Informantide kirjeldused.....	9
1.2. ERMi Korrespondentide Vastuste Arhiivi (KV) materjalid.....	11
1.3. KV-de vastuste ja intervjuude erinevused	11
1.4. Välitööd kogumislaadadel.....	13
1.5. Välitööpäevik.....	14
1.6. Eneserefleksioon ja autoetnograafia	14
2. Teoreetiline taust.....	16
2.1 Varasem uurimislugu	16
2.2 Kogumine tarbimiskultuuri kontekstis.....	18
2.3 Soostereotüübid kogumisprotsessides	20
2.4 Esemee uus staatus kollektsiooni kontekstis.....	21
3. Analüüsipeatükk: margikogumise ja kogude organiseerimise tähendusloome	23
3.1 Margikogumise väärtustamine ja tähendusloome.....	23
3.1.1 Kogumise emotsionaalsed ajendid ja kogumispraktika väärtustamine	23
3.1.2 Kolleksionäär ja eetika	27
3.1.3 Markide visuaalse ilu väärtustamine	29
3.1.4 Kogumispraktika kaudu saadud teadmiste väärtustamine	31
3.1.5 Kogumise kaudu „mineviku kogemine“.....	34
3.1.6 Koguja sotsiaalsed suhted.....	36
3.1.7 Isiklike lugude tähendlikkus	40
3.2 Kogumispraktikate ja kogude organiseerimise kaudu esile tulevad väärtused	43
3.2.1 Kogude organiseerimise olulisus	44
3.2.2 Korralik koguja	47
3.2.2 Mark kui poliitiliselt laetud ese.....	48
Kokkuvõte	53
Allikad ja kirjandus	55
Empiirilised allikad	55

Kirjandus	56
Summary.....	60
Lisad	62
Lisa 1	62
Lisa 2	65
Lisa 3	66
Lisa 4	71
Lisa 5	76
Lisa 6	80
Lisa 7	82

Sissejuhatus

Käesolev bakalaureusetöö keskendub Eesti margikogumisepraktikate uurimisele. Kuigi margikogumise ning laiemalt filateeliaga ehk postmarkide ja muude postimaksevahendite kogumise ja uurimisega on Eestis tegeletud üle sajandi, pole seda praktikat Eestis varasemalt kultuuriteaduslikust perspektiivist uuritud. Küll aga on mitmed filateeliaentusiastid kirjutanud Eesti postiajaloo kohta põhjalikke ja sisukaid ülevaateid. Oma tööga üritangi täita seda tühimikku uurimisloos, lähenedes sellele ainesele etnoloogia perspektiivist.

Idee kirjutada kogumise teemal bakalaureusetöö tekkis sirvides Eesti Rahva Muuseumi (ERM) kirjasaatjate võrgu (KV) küsimuslehti. Kolleksioneerimise teema köitis mind koheselt, kuna ka minu isa oli varasemalt markide kogumisega tegelenud. Sellest tulenevalt tekkiski minu töö teematikale ka kindel fookus – filateelia. Oluliseks lähtekohaks oli ka see, et enda perekonnaajalugu uurides selgus, et margikogumisega on mu perekonnas tegeletud juba mitmendat põlve. Antud teema osutus valituks, kuna kogumine on mind paelunud lapsepõlvest alates. Algkoolieas oli minu ning mitmete mu sõprade seas populaarseks hobiks näiteks kleebiste kogumine. Sealjuures oli väga olulisel kohal kogude organiseerimine: kleebiseid jaotati albumitesse kindlate motiivide ja lemmikteemade alusel. Hilisemas eas see hobi küll vaibus, kuid kogumisega seonduvaga olen tegelenud ka hilisematel ajaperioodidel, näiteks põhikooli lõpuperioodil lõin isikliku herbaariumi. Tolles vanuses ma küll ei identifitseerinud end teadlikult kogujana, tegu oli pigem huvipakkuva vaba aja veetmise vormiga. Leian, et erinevate esemete, eriti markide, kogumine on üsna levinud hobi ning tunnen isiklikult mitmeid inimesi, kes sellega tegelenud on. Filateelia uurimise idee muutis põnevaks minu jaoks ka üllatav asjaolu, et kultuuriteadlased pole margikogumise praktikaid Eestis varemalt käsitlenud.

Ühtlasi on 2022. aasta veebruaris alanud Vene-Ukraina sõda aktualiseerinud ka markide poliitilisuse, mistõttu oli minu jaoks oluline käsitleda töö lõpuosas teematikat, mis puudutab markide poliitilisi tähendusi. Näiteks The Guardiani ajakirjanik Luke Harding (2022) on välja toonud, kuidas ukrainlaste välja antud postmark kirjaga „Vene sõjalaev, mine ...!“ on kavalalt läbimõeldud osa ukrainlaste vastupanuliikumisest ning mõjub nende markide tarbijate jaoks võitlusvaimu tugevdava vahendina. Margikogujad saavad oma kogudesse taolisi poliitiliselt laetud marke soetades mõtestada seda, mis on nende jaoks oluline. Poliitiliste markide kogumine on osa kogujate isiklike tähenduste avaldumisest ja seega oluline ka käesoleva uurimuse kontekstis.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on mõtestada margikogumist kui praktikat ja selles esile kerkivaid tähendusi kogujate endi perspektiivist. Margikogumine kui praktika hõlmab lisaks markide kogumistegevusele ka nende margikogudesse organiseerimist. Käesoleva bakalaureusetöö uurimisküsimused on kujunenud empiirilise materjali ja teaduskirjanduse läbitöötamise käigus. Minu bakalaureusetöö uurimisküsimused on järgnevad:

- 1) Milles seisneb margikoguja silmis kogumispraktika olulisus?
- 2) Milles seisneb margikoguja silmis kogude organiseerimise olulisus?

Käesoleva töö empiirilisteks allikateks on intervjuud (5 tk), ERMi Kirjasaatjate võrgu küsimusleht nr 227 „Kolleksioneerimine“ (Lisa 1), KV arhiivi vastused ning osalusvaatlus (kahel laadal).

Antud töö koosneb kolmest osast: meetodid ja allikad, teoreetiline taust ja analüüsipeatükk. Meetodite ja allikate peatükk kirjeldab empiirilise materjali kogumisprotsessi ehk välitöid ning nende käigus kasutatud meetodeid. Kirjeldan ning mõtestan KV arhiivi vastuseid ja nende kasutamist allikana, intervjuumeetodit, osalusvaatlust laataladel ning välitööpäeviku pidamist.

Uurimuse teises peatükis avan töö teoreetilist allikmaterjali ning toon välja missuguste teadusvaldkondade uurijad varasemalt kogumispraktikate ning täpsemalt margikogumise praktikate vastu huvi on tundnud. Teoreetiline allikmaterjal aitas mul paremini mõtestada kogutud empiirikat ning täpsustada oma uurimisküsimusi. Üheks oluliseks teoreetiliseks lähtepunktiks oli ajalooeadlase Sheila A. Brennani teos „Stamping American Memory: Collectors, Citizens, and the Post“. Võtsin teose autoriga isiklikult ühendust, et mõnda üksikasja täpsustada, ning olen eriliselt tänulik tema lahkele abile, kuna tänu tema soovitudele jõudsin mitmete teiste enda töös oluliste autoriteni, nagu näiteks ajalooeadlane Jack Child ja materiaalse kultuuri uurija Susan M. Pearce.

Kolmandaks ja kõige olulisemaks osaks selles töös on analüüsipeatükk, mis jaotub kaheks osaks. Esimene alapeatükk kirjeldab, kuidas markide kogumise kaudu uusi tähendusi luuakse. Selles alapeatükis avan kogumise ajendeid, kogujate eetilisi põhimõtteid ning erinevaid aspekte, miks margikogumise praktikat väärtustatakse: margi esteetilise ilu, margi materiaalse väärtuse, uute teadmiste omandamise, kogumisega seotud sotsiaalsete suhete ning markidega seotud isiklike lugude olulisuse tõttu. Analüüsipeatüki teine osa uurib kogumispraktikate ja kogude organiseerimise kaudu loodavaid väärtusi. Esiteks toon selles alapeatükis välja, milles väljendub margikogujate jaoks kogude organiseerimise olulisus, missugustest reeglitest kogujad kinni peavad ja milles seisneb nende reeglite tähtsus. Ja teiseks kirjeldan, milles

väljendub markide poliitilisus ning kuidas koguvad markide kogumise ning eksponeerimise abil oma identiteeti loovad ning kinnistavad. Töö lõpuosas võtan kokku töös käsitletud teemad ja järeldused. Sellele järgnevad lisad, kus on ära toodud näiteks ERMi küsimuskava ja intervjuudel kasutatud küsimuskava. Lisaks ilmestavad välitöödel kogetut lisade hulgas leiduvad fotod.

1. Meetodid ja allikad

Antud töö põhilised empiirilised allikad on intervjuud ja ERMi Korrespondentide Vastuste Arhiivi (KV) materjalid, lisaks ka osalusvaatlused kolleksionäärade laatadel, autoetnograafia, välitööpäevik ja välitöödel tehtud fotod. Töö käesolevas osas peatun nendel allikatel lähemalt. Kogumislaatadel osaledes kogusin ja vahetasin liblikateemalisi marke. See aitas mind lähendada informantidega ning aitas lisaks töö kulgu paremini mõtestada.

1.1. Intervjuud

Intervjueerisin kokku viit informanti. Intervjuud toimusid 2022. aasta märtsi- ja aprillikuus. Intervjuud toimusid erinevates Eesti linnades, peamiselt Tallinnas ja Pärnus. Soolises lõikes olid minu informantidest neli meessoost ja üks naissoost. Vanuselises lõikes oli meesterahvaste vanus 65-100 aastat ning naissoost informandi vanus oli 50 aastat. Minu jaoks oli oluline saada valimisse ka naissoost informant, et uurida kogumisega seotud soostereotüüpe, kuid tema leidmine oli veidi raskem, kui arvasin. Algselt oli soov leida ka rohkem erinevates vanuserühmades informante, kuid ka see oli arvatust keerulisem.

Informantide leidmise protsess oli erinev. Kui osad intervjueeritavad leidsin lumepallimeetodi abil, kus sain tuttavatelt oma töö teemat tutvustades soovitusi, siis teiste puhul lähenesin neile kogumislaatadel, selgitasin oma uurimistöö teemat ning küsisin nende nõusolekut töös osalemiseks. Usun, et see lähenemine aitas kaasa intervjueeritavatega vahetuma sideme loomisele, kuna intervjuu eel oli juba loodud inimlik kontakt. Lumepallimeetodi abil leitud informantidega vestlesin oma bakalaureusetööst ja selle eesmärkidest eelnevalt telefoni teel. Informant Hennot (sünd 1922) nägin Pealtnägija saates margikogumise praktikatest rääkimas, mistõttu kirjutasin Pealtnägija tiimile, et temaga ühendust saada. Kontakteerusin Hennoga telefoni teel, tutvustasin enda bakalaureusetöö teemat ning leppisime kokku intervjuu aja.

Intervjuude keskkonnad olid erinevad: kahe esimese informandi Henno (sünd 1922) ja Peetriga (sünd 1940) toimusid intervjuud nende kodudes, kolmanda informandi Jaki (sünd 1948) puhul toimus intervjuu tema kontoris. Neljas intervjuu Kerstiga (sünd 1972) toimus informandi soovil telefoni teel ning viimane intervjuu Urmasega (sünd 1956) leidis aset Pärnus Supelsakste kohvikus. Antropoloog Charles Briggs (1986) on välja toonud, et intervjueerimise puhul on

oluline arvesse võtta ka kõnekeskkonda, et informandi vastuseid mitte valesti tõlgendada. Intervjuud toimusid peamiselt uuritavate loomulikus keskkonnas, kus nad ka margikogumist praktiseerivad. Näiteks informant Jaki selgitas, et on tegelenud markide kogumisega ka töökoha kaudu, kuna varasemalt saadeti palju dokumente kirja teel ning seetõttu oli tal hõlbus moodus huvitavate markide talletamiseks.

Intervjuude läbiviimiseks kasutasin etnograafilise intervjuu meetodit, mis kombineerib osalusvaatlust ja intervjuud (Annist, Kaaristo 2017: 73). Intervjueerimise käigus tegin märkmeid ning pärast intervjuud tegin ka sissekandeid välitööpäevikusse, et värskelt talletada intervjuul valitsenud õhkkonda ja esialgsed muljed intervjuust. Tegu oli poolstruktureeritud intervjuudega, mille jaoks oli mul eelnevalt kirjalikult ettevalmistatud ja läbimõeldud küsimuskava, mis aitas vestlust liigendada ja juhtida. Intervjuu küsimuskava olen pannud töö lisade hulka (Lisa 2). Lisaküsimuste abil täpsustasin asjaolusid, kuid rangelt küsimuskavast kinni ei pidanud. Mõned teemad kerkisid esile vestluse käigus, kuid kasutasin ka suunavaid küsimusi. Reflekterides tagantjärele oma välitöökogemuse üle peab tunnistama, et mida vanem oli intervjueeritav, seda suuremat aukartust tundsin tema vastuste osas ning suutsin intervjuud seetõttu vähem ise juhtida. Näiteks oli esimene intervjueeritav Henno hiljuti saanud saja-aastaseks ning tema räägitud lood olid niivõrd põnevad, et tabasin end pidevalt kuulajarollist, suutmata ise sõna sekka öelda ja intervjuud juhtida. Kuna järgnevate intervjuude läbiviimise ajaks olin sellest asjaolust juba teadlik ning mu uurimusküsimus oli vahepeal selginenud, üritasin intervjuusid ka paremini ise suunata. Intervjuude salvestamiseks kasutasin peamiselt diktofoni, ühel korral salvestasin intervjuu ka telefonirakenduse abil.

On oluline välja tuua, et informant Kersti soovis küsimusi eelnevalt näha ja neile kirjalikult vastata ning alles intervjuu ajal lisaküsimustele vastata. See lõi omamoodi silla intervjuude ja KV arhiivimaterjalide ühtseks analüüsiks, kuna mõlema protsessi puhul oli tegu kirjalike vastustega, kus vastaja sai küsimusi enne vastamist analüüsida. Sel metodoloogilisel teematikal keskendun hiljem pikemalt.

Intervjuude analüüsimiseks kasutasin põhistatud teooria meetodit. Tegu on kvalitatiivse uurimismeetodiga, mille käigus tegin informantidega poolstruktureeritud intervjuusid, transkribeerisin need tekstideks, jagasin töödeldud tekstid teemadesse, mis vastasid minu teoreetilise raamistikuga, tegin märkmeid ning intervjuusid analüüsisin järjepidevalt. Intervjuude mõtestamise, süstematiseerimise ja märgendamise kaudu proovisin leida seoseid enda uurimisküsimuste avamiseks. Selle teooria mõistmiseks kasutasin antropoloogi H. Russel

Bernardi (2006: 497–500) välja toodud näiteid põhistatud teooria kohta. Kokku tegin viis intervjuud, mis on põhistatud teooria käsitluste mõistes küll väike arv, kuid selle töö mahtu arvestades piisav, arvestades, et kasutan allikmaterjalina ka KV arhiivi vastuseid. Intervjuude transkribeerimisel kasutasin TTÜ teadlaste loodud veebipõhist kõnetuvastussüsteemi (Alumäe jt 2018). Intervjuude käigus tegin ka etnograafilisi fotosid.

Folklorist Merili Metsvahi (2017: 80) on välja toonud, et enne intervjuu läbiviimist tuleb läbi mõelda omaenda asjakohased kogemused. Enne igale intervjuule siirdumist vaatasin üle oma margikogu ja korrastasin seda vastavalt enda seatud parameetritele, et see intervjuueeritavale tutvustades korrektne välja näeks. Näiteks organiseerin oma kogus olevaid marke maailmajagude ja riikide kaupa. Kuna minu perekonnas on marke kogutud mitu põlve, uurisin ka sugulaste käest sellega seonduva perekonnapärimuse kohta.

1.1.1. Informantide kirjeldused

Esimene intervjuueeritav Henno (sünd 1922) oli enne meie intervjuud hiljuti saja-aastaseks saanud. Küllastasin teda tema Pärnu korteris, mille ta oli 60ndatel hinnalise margikogu mahamüümisel omandanud. Henno on lisaks markide kogumisele olnud ühiskondlikult aktiivne inimene ning tegelenud nii spordi, seltsitegevuse kui ka pillimänguga. Lisaks margikogule on tal ka huvitav suupillikogu, mille üht eksemplari tutvustas ta ka mulle. Henno on viimastel aastakümnetel keskendunud peamiselt margikogumise populariseerimisele noorte seas ning ta teeb tihedat koostööd Pärnu piirkonna kohalike koolidega. Tänu sellele, et tal õnnestus varasemalt Saksa filateeliaajakirjades oma kirjutisi avaldada, kogus ta seeläbi mitmeid kontakte, kellega on tal aastate jooksul tekkinud tugevad sõprussuhted. Mitmed neist saavad talle marke, et ta saaks neid noortele jagada ning sel viisil neile margikogumist tutvustada. Ka on Henno kogutud marke eksponeeritud erinevatel näitustel ning tal on olnud ka personaalnäitusi. Seda ilmestab ka ERMi kogus olev Henno 1982. aastal Pärnus toimunud personaalnäituselt pärinev ümbrik, mis on spetsiaalselt selle ürituse tarbeks kujundatud (vt Lisa 4).

Teine intervjuueeritav oli 82-aastane Peeter, keda ma küllastasin tema Viimsi kodus. Ta kodu oli sisustatud mitmete maalide ja muude kunstiteostega ning sellele vastavalt oli ka tema kogumisfookus seotud kunstiteemaliste markidega. Tema kogu hõlmas nii maale, graafikatöid, skulptuure kui ka koopamaalinguid kujutavaid marke, mis olid organiseeritud riikide kaupa

albumitesse. Lisaks oli Peetril eraldiseisev kunstnike loend, millesse oli üles märgitud olulist infot iga kunstniku kohta. Peeter avas põhjalikult kogude organiseerimise temaatikat ning tutvustas erinevate riikide markide omapärasid.

Kolmandaks intervjuueeritavaks oli 74-aastane Jaki, kellega kohtusin tema kontoris, mis asus Tallinnas Järve keskuse teisel korrusel. Jaki võttis mind väga südamliselt vastu. Tal oli kaasas album, mille näitel tutvustas erinevaid kogumise ning kogude organiseerimise praktikaid – näiteks kogub tema marke peamiselt tervete väikepoognate kaupa. Jaki kogub hetkel Eesti aladel välja antud marke. Ta kirjeldas ka seda, et Nõukogude ajal olid välismaa margid olulised, kuna andsid infot mujal maailmas toimuva kohta. Tema sõnul kompenseeris kirjavahetus teiste riikide margikogujatega „seda, et ise välja ei pääsenud“. Lisaks kirjeldas Jaki ka seda, kuidas internetikeskkonnas Facebookis on eestlaste filateeliagrupp, kus saab marke osta ja vahetada. Henno, Peetri ja Jaki intervjuusid ilmestavad fotod on leitavad töö lõpus olevates lisades (Lisa 3, Lisa 4 ja Lisa 5).

Neljandaks tegin intervjuu 50-aastase Kerstiga, kellega kohtusin Tallinnas Kadrioru Saksa Gümnaasiumis toimunud kollektsionääride laadal. Ostin temalt erinevaid huvipakkuvaid marke ning kauplemise käigus kirjeldas ta, kuidas ta need margid saanud oli. Intervjuu toimus nii kirja kui ka telefoni teel. Kersti soovis, et saadaksin talle intervjuuküsimused kirjaga, et ta neile enne vastamist mõelda saaks. Intervjuu ise toimus informandi soovil telefoni teel. Kersti on kogunud nii Eesti, Läti kui ka Leedu aladel välja antud marke, kuid aja jooksul on tema fookus laienenud. Tal on riikide kaupa kronoloogilised kogud, kus eelistab pigem templiga marke. Tema jaoks on olulisem markide kvaliteet kui kvantiteet ning seetõttu on ta oma kogule korduvalt inventuuri teinud ning rahaliselt vähemväärtuslikud margid välja sorteerinud ja ära müünud, et kogust „jõud üle käiks“.

Viiendana intervjuueerisin 65-aastast Urmast, kellega kohtusin Pärnus Supelsakste kohvikus. Sain temaga kontakti lumepallimeetodil informant Henno käest. Urmasel on lisaks markidele ka teisi kogusid, näiteks kogub ta üht kindlat tüüpi portselankujukesi. Intervjuu Urmasega oli uurija vaatekohast eriliselt rikastav, kuna Urmast on pikka aega olnud ka margikaupmees ning oskas kirjeldada markide rahalist väärtust käsitlevaid aspekte. Kui mitmed teised informandid pidasid oluliseks markide kaudu saadavaid teadmisi, kogumise kaudu saadud sotsiaalseid kontakte või markide kunstiväärtust, siis Urmast tõstis esile ka markide praktilise poole – need on rahaliselt väärtuslikud esemed, mille kogumine võib olla omamoodi investeering. Sedasama

tõid välja ka teised informandid, nagu näiteks Jaki ja Kersti, kuid Urmase kirjeldus avas seda teematikat süvitsi.

1.2. ERMi Korrespondentide Vastuste Arhiivi (KV) materjalid

Idee antud bakalaureusetöö jaoks sain uurides ERM-i Kirjasaatjate võrgu küsimuslehte nr 227 "Kolleksioneerimine" (Lisa 1), mis on koostatud aastal 2007 Toivo Sikka poolt. Kuigi idee peamised fookuspunktid said selgemaks hiljem, köitis mind kolleksioneerimise teema koheselt, kuna teadsin, et ka mu isa oli markide kogumisega tegelema, ning et see oli osa minu perekonnaajaloost. Analüüsisin ERM-i uurimissaalis kolleksioneerimise teemalise küsimuslehe vastuseid ja kuna vastuste hulk oli üsna suur, piirdusin kahele kõitele keskendumisega – ERM KV 1220 ja 1221. Tegin huvipakkuvatest vastustest fotod ning hiljem sorteerisin neid selle alusel, kas vastaja mainis markide kogumise teematikat või mitte. Märkisin üles ka katked, mis võiksid aidata seletada kolleksioneerimise tähtsust kogujate jaoks üldisemalt.

Ka küsimuslehtede vastuseid organiseerides ja lahti kodeerides oli tööprotsess sarnane põhistatud teooria meetodiga, mida kirjeldasin eelnevalt intervjuu osas. Analüüsisin kirjutasin välja katked, mis haakusid mu töö peamise uurimisküsimusega ja markeerisin need märksõnadega, et näha, kas ja kuidas need minu uurimisküsimust avardaksid.

1.3. KV-de vastuste ja intervjuude erinevused

Varasemad uurijad, kes on kasutanud oma uurimustes Eesti Rahva Muuseumi Korrespondentide Vastuste Arhiivi materjale, on välja toonud, et KV-de kasutamisel võib probleemseks osutuda see, et enamik vastajaid elavad linnades, on naissoost ning suurem osa neist on 70-80-aastased (Pärdi 2001: 107). Küsimuslehtede vastustest ilmnis aga fakt, et selle teema puhul esines ka nooremaid vastajaid, samuti oli ka mees- ning naissoost vastajate vastuste arv ühtlasem. Küll aga olid meessoost vastajate vastused peamiselt saadetud e-posti teel, mille poolest nad erinesid paljudest nõ regulaarsetest kirjasaatjate võrgustiku liikmetest, kes kasutasid vastamiseks käsitsi kirjutatud kirju. Uurija vaatenurgast vaadates oli arvuti abil

kirjutatud ja e-posti teel saadetud kirju lihtsam lugeda ja analüüsida, mistõttu on võimalik, et see kallutas mind neile enam keskenduma.

Etnoloog Kirsti Jõesalu (2003: 68) on võrrelnud omavahel biograafilisi intervjuusid ning ERM-i küsimuslehtede vastuseid ja on välja toonud, et küsimustike puhul ei õpi inimest alati tundma, sest narratiivi luues juhivad vastajad pigem uurija juhustest, seevastu intervjuude puhul annavad inimesed endast nii-öelda lühikese eluloo. Arhiivimaterjale uurides oli selgelt näha, kuidas küsimuste püstitus võis mõjutada seda, et mõned küsimused said vaid „jah“ või „ei“ vastuseid. Üritasin enda intervjuude jaoks loodud küsimuskavas rõhuda just miks-küsimustele, et saada avatumaid vastuseid. See erinevus tingib selle, et osad arhiivimaterjalidest leitud vastused on nõ kitsama teemakäsitlusega kui minu tehtud intervjuude vastused. Ka etnoloog Ester Bardone (2016: 17) on varasemate uurijate töödele toetudes rõhutanud, et etnograafilised küsimuskavad on ühtlasi olnud allikate kujundajateks – mida ja kuidas on küsitud, on tinginud ka vastused, mida on saadud.

Üks näide minu töös ette tulnud kitsaskohale seoses küsimuslehel oleva küsimuse püstitusega oli järgnev. Küsimuslehe nr 227 küsimustes kasutati küsimuste esitamisel peamiselt mõisteid „kogu“ ja „kogumine“, kuid küsimuse nr 4 kaudu uuriti: „Mis meenub Teile esimesena seoses sõnadega kolleksioneerimine ja kolleksionäär?“ See tekitas „koguja“ ja „kolleksionääri“ mõistete vastanduse. Näiteks informant Hindrek Tamvelius (ERM KV 1220:20/325, sünd 1933) oli kirjutanud oma vastused küll üldises esseevormis, aga juhendus siiski küsimuslehel olnud küsimuste olemusest ning hakkas neid kahte mõistet teineteisele vastandama. Samas minu intervjuueeritavad nägid neid mõisteid pigem sünonüümidena. Ka oma töös kasutan neid mõisteid pigem samatähenduslikena.

KV arhiivi vastuste väärtuslikkus minu töö jaoks seisneb eelkõige selles, et see lubas analüüsida ka vanema põlvkonna teadmisi, kellest osad on siit ilmast juba lahkunud. Lisaks andis see hea ülevaate margikogumise praktika kujunemisloost ning sellest, kuidas ajaloosündmused ning sellest tulenev vastajate majanduslik olukord võis mõjutada kolleksioneerimise praktika harrastamist ja kogude organiseerimisviise. Kuna osad vastanutest ei pidanud ERM-i küsimuskavast väga rangelt kinni, andis see intiimsema arusaama nende margikogumise praktikate olemusest. Mõned taolised lähenemised inspireerisid mind endki margikogumise praktikat katsetama, kuna arhiivimaterjalidest saadud teadmised toetasid mu isikliku huvi arenemist. Näiteks läks mulle KV-de materjalidest väga

hinge Kuulo Vimmsaare vastus, mis oli kirja pandud trükimasina abil ning milles autor kirjeldas seda, kuidas ta kogus paralleelselt nii liblikaid kui ka liblikamarke.

Informantidele viitamisel kasutan töös KV-de vastuste puhul inimese täisnime, nagu see on allikas välja toodud, ning intervjuude puhul piirdun eesnimega. Taoline erisus tuleneb sellest, et üks intervjuueeritav soovis, et talle viidataks ainult eesnimega. Laiendasin seda valikut ka teistele intervjuueeritavatele viidates, et hoida ühtset viitamise stiili.

1.4. Välitööd kogumislaatal

Kolleksionäärade laatasid uurides kasutasin peamiselt osalusvaatluse meetodit. Rahvaluuleuurija Elo-Hanna Seljamaa (2007) on välja toonud, et vaatlus on vanimaid andmete kogumise viise, mida rakendatakse erinevatel elualadel. Vaatleja kogub uuritava nähtuse kohta süstemaatiliselt empiirilist teavet, kasutades selleks kõiki oma meeli: nägemist, kuulmist, vajadusel ka haistmist, maitsmist ja kompimist. (Seljamaa 2017: 108) Olin korraga nii vaatleja kui ka osaleja positsioonis, kuid mainisin marke ostes ka uuritavatele, et tegelen margikogumise praktikate uurimisega.

Kolleksionäärade laatasid külastasin kahel korral. Need toimusid Tallinnas Kadrioru Saksa Gümnaasiumis ja Tartu Hansa Koolis. Nendest kahest kokkutulekust oli Tallinnas toimunu suurem. Müüjate letid asusid läbivalt nii klassides kui ka koridorides. Vahetati nii marke, münte, postkaarte kui ka vanu metallesemeid. Ülekaalus olid siiski markide müüjad. Müüjate vahel toimus nii markide vahetamist kui ka omavahelist ostmist-müümist. Lisaks minule oli laatal teisi huvilisi, kes tulid ise erinevaid esemeid ainult ostma. Sedasorti välitöö lubas jälgida kahte intervjuueeritavat, Jakit ja Kerstit, ka markide kogumise, vahetamise, kinkimise ja müümise protsessis.

Välitööd dokumenteerisin välitööpäevikusse märkmete tegemise ja fotode jäädvustamise abil. Kui intervjuude puhul kasutasin ettevalmistatud küsimuskava, siis kolleksionäärade laatal tegelesin pigem müüjate jälgimise ning markide ostmisega ning suhtlus oli vabamas vormis. Laatal peetud vestlusi ma ei lindistanud. Küll aga tegin Tartu laatal vabas vormis struktureerimata lühiintervjuu Jaanusega (sünd 1961), kus mõned tema vastused koheselt kuulamise järgi märkmikku kirja panin. Lisaks laatal kogetud põnevale empiirilisele ainesele sain oma kogusse juurde kauneid marke.

Ka välitööde käigus laatadel tegin fotosid, et jäädvustada laatadele omast õhustikku. Tuntud antropoloog Margaret Mead (1973: 255) on öelnud, et vastukaaluks vaid märkmete tegemisele on audiovisuaalsete jäädvustusviiside abil võimalik koguda palju suuremat hulka materjali, mille väärtus ajas vaid kasvab. Laatadel toimuvat ma ei filminud, kuid mahukama töö raames oleks see hea meetod uuritava teema kohta lisamaterjali hankimiseks.

1.5. Välitööpäevik

Folklorist ja usundiurija Madis Arukask (2020) on eesti etnograafide välitööpäevikuid uurides jõudnud järeldusele, et välitööpäeviku tugevus allikana kasutamisel seisneb tema ainese vahetuses. Kirjutaja on veel välitöökeskkonna sees ning esitatud mõtteid ei hoita tagasi ning neid ei redigeerita, kuna kirjepandu adressaadiks on uurija ise. (Arukask 2020)

Välitööpäeviku jaoks kasutasin A5 suuruses märkmikku, mida oli välitöödele mugav kaasa võtta. Olenevalt intervjuust tegin jooksvalt mõned märkmed, kuid peamiselt kirjutasin sissekanded intervjuujärgselt. Iga intervjuu järel kirjutasin 1–2 lk, kõik kokku liites tuli 7-8 lk. Lisaks kirjutasin välitööpäevikusse ka kogumislaatadel kogetu põhjal 10 lk märkmeid.

Välitööpäeviku pidamine aitab mõtteid korrastada ning intervjuudele omamoodi punkti panna. Välitööpäeviku sissekanded võivad erineda olenevalt sellest, kas need tehti otseselt väljal olles, kollektsionäärade laadal viibides, või mõni tund hiljem, näiteks intervjuult naastes. Intervjuuerimise käigus saab teha küll märkmeid, aga peamiselt tuleb keskenduda siiski vestluse käigule. Elo-Hanna Seljamaa (2017: 111) on välja toonud, et taolises olukorras võib esineda vastuolu läheduse ja kauguse vahel, kuna vaatlemine eeldab distantsi ja tähelepanu koondamist, kuid osalemise kaudu vähendatakse vahemaad uurija ja uuritava vahel.

1.6. Eneserefleksioon ja autoetnograafia

Etnoloog Ann Neville-Jan (2003: 88–89) on uurinud kroonilise valu kogemise mõju inimestele ning on esile tõstnud autoetnograafia olulisust uurimusmeetodina, kuna see lubab kriitilise eneserefleksiooni kaudu avada uurija jaoks olulisi tahke tema uurimisaineses. Jõudsin ise autoetnograafia juurde põhjusel, et peagi pärast esmakordset tööd ERM-i

arhiivimaterjalidega haigestusin COVID-19 viirusesse. Kuna tol hetkel ei suutnud ma tegeleda saadud materjalide uurimisega, otsustasin tellida endale margialbumi ning mõned margid ja proovida praktilisemat lähenemist. Marke tellisin erinevatelt internetiplatvormidelt nii Eestist, näiteks Omniva kodulehelt, kui ka välismaalt – Ebay ja Etsy keskkondadest. Haiguse põdemise ajal markidega tegelemine, nende organiseerimine, albumisse lisamine ja vaatlemine mõjus väga rahustavalt ning turgutas ka tervist. Tundsin end tänu sellele paremini, kuna markidega veedetud aeg oli minu jaoks mõtestatum.

Keeleõpetamise protsesside uurija Mariza G. Méndez (2013) on uurinud autoetnograafilise meetodi tugevusi ja nõrkusi ning on leidnud, et autoetnograafia lubab uurijatel isikliku sisekaemuse kaudu suhestuda paremini uuritava kultuurinähtusega. Autoetnograafia tugevustena on ta välja toonud selle, et isiklike narratiivide kaasamine aitab mõtestada uurija siseilma ja avastada uusi tõlgendusviise, milleni muidu poleks ehk jõutud ning lisaks on uuritav aines uurija jaoks ka kergesti kättesaadav. Negatiivse aspektina toob ta välja selle, et taoline praktika nõuab uurijalt täielikku ausust enese mõtete avalikustamisel, mille puhul ei saa kindel olla, kuidas lugeja neisse suhtuda võib. See omakorda võib põhjustada negatiivseid läbielamisi uurija jaoks. (Méndez 2013: 280-283) Minu töö puhul on autoetnograafiline lähenemine olnud eriliselt kasulik just uuritavate margikogujatega kontakti loomiseks. Enne intervjuude läbiviimist või nende ajal olen uuritavale tutvustanud ka enda margikogu ning viise, kuidas oma kogusid korrastan. See on loonud vahetuma õhkkonna ning tänu sellele olen informantidelt saanud lisainfot, kuidas veel paremini kogusid korrastada ja milliseid reegleid jälgida. Näiteks informant Peeter (sünd 1940) rõhutas, et oluline oleks ära otsustada, kas plaanin koguda templetega või ilma templita marke, kuna „õige koguja“ jaoks on see oluline määratlus. Huvitavaks tegi selle soovitus asjaolu, et tema kogus mõlemaid variante.

Olen oma töös kasutanud erinevaid empiirilisi allikaid ning nende talletamisel ja analüüsimisel kasutanud enda töö spetsiifikast lähtuvaid meetodeid. Peamisteks allikateks on intervjuud, KV-de vastused, välitööd kogumislaatel, välitööpäevik ning autoetnograafia. Järgmises peatükis toon välja peamised kogumispraktikate uurimisega seotud teoreetilised lähenemised ning proovin selle kaudu avada margikogumise ajalugu ning minu töö jaoks olulisi mõisteid.

2. Teoreetiline taust

Kultuuriteaduste kontekstis pole margikogumise praktikate ja laiemalt filateelia uurimislugu just kuigi pikk. Annan selles peatükis ülevaate mõnedest tuntuimatest uurimustest nii kultuuriteadustes kui ka teistes distsipliinides. Keskendun selles peatükis bakalaureusetöö jaoks olulistele teemadele: kuidas kogumist tarbimiskultuuri kontekstis mõtestatakse, millised on sellega seotud soosteretüübid ning uurin ka seda, kuidas kogutud ese võib saada kollektsiooni kontekstis uue staatuse.

2.1 Varasem uurimislugu

Ajalooteadlane Jack Child (2008: 23) on rõhutanud, et kuigi margikogujad ise olid filateelia teemal avaldanud kõrgel tasemel kirjutisi, polnud kultuuriteadlased filateeliauurimisele varasemalt suuremat tähelepanu pööranud. Siiski on filateeliat uurinud ka mõned üksikud antropoloogid, näiteks Hollandi teadlane Paul van der Grijp (2004) oma artiklis „Reconsidering the Smallest of Artifacts: On the Origins of Philatelic Collecting“.

Viimastel aastakümnetel on margikogumise praktikaid hakanud uurima mitmete erinevate erialade teadlased. Peamisteks uurijateks on olnud ajalooteadlased, kuid ka majandusteadlased, semiootikud, psühholoogid ja sotsioloogid on andnud oma panuse. Kõigepealt toon välja mõned olulisemad ajalooteadlased, kes on margikogumist põhjalikumalt käsitlenud. Näiteks ajalooteadlane Sheila A. Brennan (2018) on uurinud Ameerika margikogujate ja Ameerika Ühendriikide Postiteenistuse omavahelisi suhteid teoses „Stamping American Memory: Collectors, Citizens, and the Post“.

Teine oluline ajalooteadlane on eelnevalt mainitud Jack Child (2008), kes uuris semiootilisi tähendusi Ladina-Ameerika markide ning selle piirkonna ajaloosündmuste vahel. Child sai inspiratsiooni Euroopa semiootikult David H. T. Scottilt (1995), kes uuris Euroopa markide märgilisi tähendusi ning nende rolli Suurbritannia, Prantsusmaa, Hollandi, Iirimaa ja Šveitsi rahvusliku identiteedi kujunemisel 19.–20. sajandil. Child tõdes, et nii tema kui ka Scotti

filateeliateemaline kirjutus võiksid täita tekkinud tühimiku teaduskirjanduses. (Child 2008: 2, 23).

Ajaloolane Jonathan Grant (2009) on uurinud margikogumise praktikaid Nõukogude Liidu algusaegadel ja tolaegse valitsuse seatud kontrollmeetmeid markide kogumisele. Ajalooteadlane Steven M. Gelber (1992) on uurinud margikogumise kui hobitegevuse arengut. Lisaks ajalooteadlastele on margikogumise praktikate vastu huvi tundnud ka sotsioloogid. Näiteks sotsioloog Allan D. Olmsted (1993) on uurinud erinevate hobide kujunemist ning seda, millist rolli on margikogumise praktikad sealjuures mänginud. Kui Olmsted (1993: 27) on uurinud hobide mõistet laiemalt ning sealjuures olulise hobina margikogumise ka ära märkinud, siis Gelber (1992: 743) on uurinud margikogumise praktikaid põhjalikumalt ning välja toonud, et enne Teist maailmasõda oli see üks populaarsemaid hobisid läänemaailmas, millest olid ühtaegu huvitatud nii noored kui ka täiskasvanud.

Lisaks ajalooteadlastele ja sotsioloogidele on kogumispraktikaid uurinud ka majandusteadlased. Näiteks majandusteadlane Russel W. Belk (1995) on keskendunud tarbimiskultuuri uuringutele ning mõtestanud kogumispraktikate rolli tarbimiskultuuris. Tarbimiskultuuri kontekstis on kogumispraktikaid käsitlenud ka mitmed kultuuriteadlased. Näiteks kultuuriteadlane David Banash (2013) on uurinud seda, miks ja kuidas inimesed esemeid tarbimiskultuuri kontekstis väärtustavad. Samuti on antropoloog Igor Kopytoff (1986) artiklis „The cultural biography of things: commodization as process“ uurinud seda, kuidas esemed tarbimiskultuuris inimese omanduses uue tähenduse omandavad, liikudes oma kultuurilises biograafias kauba staatusest isikliku eseme staatusesse või vastupidi. Spordimeenetega seotud ajalugu uuriv kultuuriteadlane Stephen P. Andon (2013) on kirjeldanud kogumisega seotud soostereotüüpe.

Lisaks on pakkunud margikogumise praktikate uurimine huvi ka psühholoogiateadlastele nagu näiteks Caroline Burkile (1900), kes uuris laste kogumisharjumusi 20. sajandi alguses, ning ka tänapäevastele sotsiaalpsühholoogidele nagu William D. McIntosh ja Brandon Schmeichel (2004), kes on uurinud erinevaid aspekte, miks ja kuidas inimesed marke ning teisi esemeid koguvad.

Eestis on margikogumise temaatikale keskendunud peamiselt ajaloolased ja ajaloo huvilistest filatelistid. Näiteks Eesti filatelist ja postiajaloolane Elmar Ojaste on kirjutanud monograafia „Eesti = Estonia: Philately & Postal History Handbook-Catalogue“ ning sadu artikleid Eesti filateelia ja posti ajaloost. Oma olulise panuse andis ta ka filateelia jätkväljaande Eesti Filatelist

toimetajana. Kogumisentusiast Elmo Viigipuu (2018) on arendanud Eestis margikogumise teemalist liikumist ning sai 2022. aasta veebruaris president Alar Kariselt Valgetähe teenetemärgi. (Pulver 2018) Viigipuu on kirjutanud olulise teose „Eesti postmarkide 100 aastat“. See monograafia aitas mul valmistuda intervjuudeks informantidega, selgitades peamisi postmarkidega seotud mõisteid ja ajalooseiku. Informant Urmaselt (sünd 1956) sain intervjuu käigus teada, et hetkel kirjutab Eesti filateelia ajaloost raamatut ka tuntud sporditeemaliste markide koguja Peeter Sgirka.

Enda töös proovin avada uue vaatenurga etnoloogia perspektiivist ja teada saada, milliseid tähendusi luuakse Eesti filateeliamaastikul markide kogumise ja kogude organiseerimise kaudu. Sarnaselt Childi (2008: 23) tõdemusele filateelia uurimisest rahvusvaheliselt on ka eesti keeles sellest temaatikast filatelistide endi poolt üsna palju kirjutatud, kuid kultuuriteadlased pole seda teemat varasemalt põhjalikumalt käsitlenud.

2.2 Kogumine tarbimiskultuuri kontekstis

Paul van der Grijp (2004) on välja toonud, et filateeliat tuleks vaadelda inimeste pika kogustraditsiooni jätkuna. Oma demokraatliku olemuse tõttu, kus kogumisega saavad tegeleda inimesed erinevatelt elualadelt ning sotsiaalsetest klassidest, on see muutunud üheks populaarseimaks kogumise vormiks maailmas. (van der Grijp: 2004)

Eesti postmarkide uurija Elmo Viigipuu on kirjeldanud filateeliat järgnevalt: „Filateelia on harrastus, mis eelkõige hõlmab postmarkide ja muude postimaksevahendite kogumist. Sõna „filateelia“ pärineb kreekakeelsest sõnast *phileo* (armastan) ja *ateleia* (maksust vabastamine). Postmargi peamine funktsioon – tõestada postisaadetisel, et selle saatekulu on tasutud – täidetakse saadetise adressaadini jõudmisel ja enamasti visatakse postmark koos ümbrikuga prügikorvi. Kogumisharrastuse tekkimiseks oli vaja, et kogutavat oleks ilmunud piisav hulk. Väikesed mõõtmised ja erinevad motiivid on soodustanud postmarkide kolleksioneerimist.“ (Viigipuu 2018: 12)

Kolleksioneerimist laiemalt on defineeritud erineval moel. Näiteks ameeriklasest majandusteadlane Russell W. Belk (1995) on esemete kolleksioneerimist kirjeldanud kui tarbimise vormi, mille käigus kogutakse aktiivselt, valikuliselt ning kirglikult kogemusi või

esemeid, mis ei lähe pärast kogumist tavatarbimisele. Ta on rõhutanud ka seda, et kogumise käigus luuakse hierarhiline esemete või kogemuste süsteem ehk kollektsioon. (Belk 1995: 67)

Antropoloog Igor Kopytoff (1986) on kirjutanud sellest, kuidas kogumise kontekstis saavutab ese uue staatuse: see liigub kauba staatusest isikliku eseme staatusesse, kuna ese on kogumise protsessi käigus muutunud koguja jaoks tähenduslikuks. Kopytoff on maininud, et samasugune singulaarne staatus tekib ka markide puhul nende kogumisprotsessi jooksul, eriti kuna tavatarbimise raames võivad need olla isegi käibelt kadunud, kuid koguja silmis võivad need olla seda väärtuslikumad, kuna ajaga nende väärtus vaid kasvab. (Kopytoff 1986: 80)

Sotsiaalpsühholoogidest teadlased McIntosh ja Schmeichel (2004) on välja toonud kogumiskäitumise kaheksa peamist aspekti: inimene otsustab koguda mingit eset, uurib kogutava eseme kohta infot, vaatleb eset ja loob sellega sideme, jahib seda eset, hangib vastava eseme ja reageerib eseme omastamisele, millele järgneb eseme kataloogimine ja kollektsiooni hulka paigutamine. Nad defineerivad kollektsionääri kui inimest, kes kogub sarnaseid esemeid, mille esialgne funktsioon on kogumise kontekstis teisejärguline ning millest ta ei kavatse lähitulevikus loobuda. (McIntosh, Schmeichel 2004: 87) See definitsioon on paljuski sarnane Belki (1995: 67) omale, kuid välja on jäetud side tarbimiskultuuriga. Sarnaselt Kopytoffile (1986) töid nad oma definitsioonis välja selle, et kogumise situatsioonis muutub eseme esialgne funktsioon teisejärguliseks, näiteks nagu käibelt kadunud margid, millega kirju enam saata ei saa, kuid mis on koguja jaoks omandanud uue väärtuse.

On ka koolkond, mis vastandab kogumist tavalisele tarbimisele. Näiteks kultuuriteadlane David Banash (2013) on kirjeldanud seda, kuidas inimesed kogevad esemete väärtust kollektsiooni kontekstis erinevalt kui tavatarbimise situatsioonis. Ta toetub siinkohal filosoofi Walter Benjamini (1986) esseele „Unpacking My Library“, kus Benjamin analüüsib raamatute kogumise praktikat. Banash ise on uurinud harilike pliiaatsite kogumist. Banash toob välja, et kogumise kontekstis kollektsionäär küll ostab või hangib eseme nagu iga teine tavatarbija, kuid asjaolu, et ta asetab eseme kollektsiooni hulka tähendab seda, et ta keskendub olemasoleva säilitamisele, mitte selle taolisele kasutamisele nagu tarbimise kontekstis. Kui tarbimiskultuuris on oluline tarbida järjest enam uusi esemeid, siis kogumise situatsioonis muutuvad oluliseks just eseme väärtus koguja silmis ja esemega seotud ajalugu. Seega erinevad tarbija ja koguja teineteisest selle poolest, et koguja jaoks pole niivõrd oluline mitte tarbida järjest uusi elamusi, vaid talletada saadud ese, omistades sellele uusi väärtusi. (Banash 2013: 55–57) Ka markide kogumise protsessi käigus mark küll ostetakse, kuid tegevuse eesmärk pole

margi kui eseme harjumuspärane tarbimine, vaid selle kollektsiooni hulka asetamine, et luua nõ täiuslikku kogu. Mark saab seega kogusse jõudes uue väärtuse, kuna aitab hoida selle terviklikkust.

Steven M. Gelber (1992) on rõhutanud, et margikogumist praktiseeritakse läänelikes postindustriaalühiskondades just seetõttu, et see on justkui väike mudel tarbimisühiskonnast. See lubab ka madalama klassi esindajal olla samal pulgal kõrgema sotsiaalse staatusega inimestega, kuna margid on võrdselt kättesaadavad kõikidele ühiskonnakihtidele. (Gelber 1992: 744–745) See idee on sarnane ka van der Griipi (2004) väitele margikogumise demokraatlikust olemusest. Sellest tuleneb arvatavasti ka markide kogumise populaarsus Eesti kontekstis, kus margid on läbi aegade olnud suhteliselt lihtsasti kättesaadavad ning on lubanud ka tavainimesel kollektsionääri staatusesse tõusta.

2.3 Soostereotüübid kogumisprotsessides

Stephen P. Andon (2013) on viidanud sellele, kuidas ajalooliselt on eristatud nn „naiste ja meeste kogumisvaldkondi“. On tekkinud teatavad soostereotüübid, et mehed koguvad peamiselt maskuliinseid esemeid nagu margid, rongimudelid jms ning et naised koguvad riideid, kingi, kotte jne. Mehed pööravad kogumisel suuremat rõhku esemete materiaalsele väärtusele ning naised pigem esemega kaasnevale „elamusele“. (Andon 2013: 133-146) Kuigi margikogumist on peetud peamiselt maskuliinsemaks hobiks, panid sellele tegelikkuses aluse 19. sajandi naistest kollektsionäärid Suurbritannias. Selles nähti Victoria-aegsetele naistele sobilikku ajaveetmisviisi, mida sai praktiseerida kodustes tingimustes. Hobipopulaarsuse kasvamisel ilmusid ka esimesed margikaupmehed, kuid seda ametit enam naistele sobilikuks ei peetud, selle võtsid mehed üle. (Gelber 1992 : 745-748)

Esimene mark ilmus Suurbritannias aastal 1840 ning kujutas kuninganna Victoriat ja see sai tuntuks „Musta penni“ (ing k *Penny Black*) nime all, kuna kuninganna pilt oli kujutatud mustal taustal. (Child 2008: 193) Juba esimesel margil kujutatud võis püüda naistest kollektsionääride pilku.

Siinkohal on huvitav asjaolu, et üks esimesi kirjalikke allikaid margikogujate teemal kirjeldab üht inglannast kogujat, kes andis kohalikus ajalehes välja kuulutuse, et kogub mitte enam käibel olevaid marke, et nendega oma buduaari kaunistada. Tema kogu ulatus 16 000 margini.

(Harlow 1940: 15) Kui varajased kolleksionärid Suurbritannias keskendusid kogutavatel markidel kujutatud pildiainesele, siis vastukaaluks Prantsusmaa kolleksionärid keskendusid markide valmistamisel kasutatava paberi, eri tehnikate ja vesimärkide uurimisele. (Brennan 2018: 12) Markide kogumist hakati propageerima kui meestele sobilikku vaba aja veetmise viisi ning kuna mitmed anglosaksi filateeliaseltsid tõrjusid naistest liikmeid, kujunes sellest ajapikku pigem meestekeskne hobi. (Brennan 2018: 14–19) Seega on huvitav näha, kuidas kogumispraktika, mida peetakse pigem meeste valdkonda kuuluvaks, on oma alguse saanud just naistest kolleksionääride tegevuse tulemusel. Kuigi nii Gelber (1992) kui ka van der Grijp (2004) on rõhutanud margikogumise demokraatlikku olemust, näitab taoline paradigma muutus markide kogumise ajaloos seda, et meessoost kogujad on omandanud siiski teatud eeliseisuse.

Sotsioloog A. D. Olmsted (1993) on rõhutanud, et mitmed teadlased on keskendunud just meeste hobide uurimisele, kuna meessoost kogujad käivad rohkem oma hobiga seotud üritustel kohal ja neid on seetõttu hõlpsam uurida, samal ajal kui osi neist kohtumispaikadest ei peeta naistele sobilikeks. Ka on naiste vaba aeg traditsiooniliselt kaldu pigem koduga seotud toimingute poole. Seetõttu vajavad naiste hobid põhjalikumat uurimist. (Olmsted 1993: 27-32) Seepärast pidasin oluliseks intervjuuerida ka enda uurimuses vähemalt üht naissoost margikogujat, et saada parem pilt soolistest iseärasustest antud valdkonnas. Huvitavalt resoneerib selle temaatikaga intervjueeritava Kersti (sünd 1972) vastus küsimusele, millised inimesed tavaliselt marke koguvad: „90% Y-kromosoomiga. Ise ka ei tea, kuidas siis minuga nii kehvasti on läinud. (Naeratab.) Aga roosidega kohvitasse koguda... No ei kutsu.“

2.4 Esemee uus staatus kolleksiooni kontekstis

Robert DeChaine (2013) on toetunud filosoofi ja kultuuriteadlase Hannah Arendti (1986) väitele, et kogutud ese võtab juba kogumise momendil lisaks tavaklassifikatsioonile üle ka koguja enda väärtused ning huvide väljendumise. Ese omandab kolleksioonis justkui uue staatuse, mis muudab ta tavalisest tarbeesemest väärtuslikumaks, see omandab uue tähenduskihi. (DeChaine 2013: 70)

Esemee biograafia, mida kirjeldas ka Kopytoff (1986: 80), lisab margikogumise kontekstis markidele uue tähendusvarjundi. Näiteks mõnelt teiselt kolleksionäärilt ostetud kogu võib kolleksionääri jaoks kanda uusi tähendusi, kuna väärtustatakse nii algse kolleksionääri tehtud

põhjalikku eeltööd kui ka markide uut staatust uue kogu kontekstis. Pikemaajaliste kogujate seas on levinud, et kogutava teema fookuse muutumisel võidakse ära müüa osa eelnevalt kogutud kollektsioonist (Välitööpäevik, sissekanne 21.03.22).

Antropoloog Janet Hoskins (2006) on uurinud asjade agentsust inimese suhtes ja esile toonud Alfred Gelli (1998) idee, et ka esemed, näiteks kunstiobjektid endid võivad vaateleja oma „lummusesse“ haarata, need mõjutavad vaatlejat. (Hoskins 2006: 75–77) Hoskins toob näitena küll fotod, kuid ka margid võivad vaatleja jaoks niivõrd lummutavalt mõjuda, et võivad näiteks kogumiskire vallandada. Näiteks informant Jaki kirjeldas üht juhtumit, mis kõrgendas tema huvi margikogumise vastu.

Ma nägin tuttavate juures, [...], kellel olid sugulased Ameerikas ja Kanadas, kirju, kus oli peal üks mark, mis avaldas suurt mõju, niisugust vaimustust. Oli Ameerika margi peal Vabadussammas. Lennuk lendab ja Vabadussammas, eks ole. Ja küsisin selle tädi käest: „Anna mulle need kirjad, ma leotan need margid lahti.“ [...] Jah, no ütleme, see tekitas huvi, et kui põnevad asjad on ikka margid. (Jaki, sünd 1948)

Taoline markide agentsus koguja suhtes loob aga ka markidele uue tähenduskihi. Kogutud margiga seotud isiklik lugu asetab margi kogu laiemas kontekstis uude valgusesse. Ka antropoloog van der Grijp (2004) jõuab oma filateeliateemalise essee lõpuks järeldusele, et margid kannavad endas erinevaid semiootilisi tähenduskihte ning alles selle kaudu, kui kollektsionäär margi oma kogusse asetab, saab mark oma viimase lihvi tähenduste müriaadis. Koguja isiklike tähenduste kaudu avaldubki markide tõeline märgilisus. (van der Grijp: 2004)

Kogujad aitavad mineviku pärandit säilitada, kuid kogumise käigus tekib kollektsioonile eraldi tähenduslikkus, kuna koguja maailmapilt mõjutab kollektsiooni kujunemist. DeChaine (2013) on uurinud kogujate ja nende kollektsioonide vahelisi isiklikke suhteid. Ta toob välja, et lisaks sellele, et kogumine kujundab kogujate identiteeti, on oluline ka see, kuidas kogumispraktikad mõjutavad kogujate sotsiaalseid suhteid ja arusaamu kultuurist, väärtustest ja sellest, kuidas inimesed end esitlevad. (DeChaine 2013: 67-68)

Margikogumise praktikaid on uurinud erinevate teadusharude esindajad ajalooteadlastest psühholoogideni, kuid oma töös üritan seda avada etnoloogi perspektiivist. Uurin, mida margikogumine kogujate jaoks tähendab. Kokkuvõtvalt võib öelda, et eseme uus tähendus kollektsiooni kontekstis avaldub koguja väärtushinnangute kaudu. Järgmises peatükis üritangi analüüsida, kuidas taolisi väärtushinnanguid nii kogumistegevuse kui ka kogude organiseerimise kaudu luuakse.

3. Analüüsipeatükk: margikogumise ja kogude organiseerimise tähendusloome

Selles peatükis kasutan välitöödel kogutud ja ERMi KV arhiivi köidete nr 1220 ja nr 1221 abil saadud empiirilist materjali ning analüüsin seda, kasutades teooriaosas välja toodud uurijate lähenemisi.

Keskendun peamiselt kahele küsimusele, mis aitavad avada mu peamist uurimisküsimust. Esiteks, milles seisneb kogumise olulisus kolleksionääri silmis? Ja teiseks, milles seisneb kogude organiseerimise olulisus kolleksionääri silmis? Analüüsipeatüki esimeses osas kirjeldan seda, kuidas markide kogumise praktika kaudu uusi tähendusi luuakse ning mida sealjuures oluliseks peetakse. Teises analüüsipeatüki osas avan seda, kuidas kolleksionäärid kogude organiseerimisel kogudele uusi tähendusi omistavad.

3.1 Margikogumise väärtustamine ja tähendusloome

Järgnevas alapeatükis keskendun sellele, mis on kogumise emotsionaalseteks ajenditeks ning milles seisneb informantide silmis markide kogumise olulisus. Näiteks margikogumisel omandatud teadmiste väärtustamine. Sealjuures avan nii kogujate eetilist maailmapilti kui ka seda, kuidas margikogumine on nende jaoks kasulik olnud. Kirjeldan ka seda, kuidas kogujad markide kaudu "minevikku kogevad" ning milline olulisus on kogumise käigus loodud sotsiaalsetel suhetel. Lõpetuseks püüan avada ka seda tähenduslikkust, mida pakuvad kogujatele markidega seotud isiklikud lood.

3.1.1 Kogumise emotsionaalsed ajendid ja kogumispraktika väärtustamine

Kogumine on minu informantide jaoks oluline hobi. Olmsted (1993) on kirjeldanud hobi kui vaba aja veetmise viisi, mis lubab sellega tegelejal ise vabalt valida tegevuse temaatika ja sisu. Valitud tegevuse abil saab tavarutiinist eemalduda. Mitmete hobide puhul on tavaline,

et tegeletakse esemetega, mida saab klassifitseerida, kogusse sättida või salvestada ning nende tegevuste kaudu saab kogutud esemeid detailsusteni organiseerida. (Olmsted 1993: 27) Proovin selles alapeatükis mõista ning selgitada, miks on kogumine kogujate jaoks oluline hobi ning mis on selle ajenditeks.

Markide kogumiseks võib olla erinevaid ajendeid: vaba aja sisustamine, teadmiste omandamine, soov luua sotsiaalseid suhteid, unistus omada terviklikku kogu, tahe end majanduslikult kindlustada jpm. Üks peamine element, mis ühendas nii KV-dele vastajaid kui ka intervjuueeritavaid oli see, et neil kõigil oli kogumiskirg. See tegevus pakub kogujatele elevust, elamusi ja rahulolu ja seekaudu rikastab nende elu. Väga tabavalt võtab selle kokku KV-de vastus pikaajaliselt kolleksionäärilt Rein Kaldmalt (sünd 1936).

On teada, et postmarkide kogumist ja uurimist nimetatakse filateeliaks. Kuna oskussõna filateelia pärineb kreeka keelest, siis selle kreekakeelse sõna „phileo“ üks tähendusi on „armastan“. See on tõsi, sest kolleksioneerimine ongi iseenesest armastatud harrastus. (ERM KV 1221:21/254)

Rein on huvitav vastaja, kuna on oma mõtted kirja pannud esseevormis. Tänu sellele tuleb tema vastustest esile nüansse, mis intervjuu vormis küsimustele vastates kaotsi võiksid minna.

Sheila Brennan (2018) on Ameerika filateelia arengu puhul välja toonud, et margikogumisel oli filateeliaajaloo algusaegadel 19. sajandil erinevaid ajendeid: markide esteetilised omadused, markidel kujutatu, markide rahaline väärtus, huvi markide valmistamise tehnikate vastu jne. Marke koguti ka lõbu pärast ning nauditava tegevusena tõusis see au sisse just 20. sajandi alguses, mil see muutus tänu populariseerimisele tavapärasemaks põhjuseks. (Brennan 2018: 4) Nii intervjuude kui ka KV-de vastuste analüüsil selgus, et margikogumise kui tegevuse nautimine on üks valdavaid põhjuseid, mida vastajad ajendina välja on toonud. Näiteks ERMi küsimuslehele vastanud kolleksionäär Häli Turjakas (sünd 1956), kellel on mitmeid erinevaid kogusid, on seda oma vastuses välja toonud.

Olen ka postkaarte, marke jm. kolleksioneerimisobjekte sageli näitustel vaadanud. Äratundmisrõõm, et mul on ka midagi näidatavatest objektidest, on suur. Kolleksioneerimine on juba kord selline tegevus, et raske, vahel isegi tülikas, ka natuke kulukas, kuid samas väga huvitav ja isiksust rikastav tegevus. Väike õhin on kogu aeg sees oma kogusid täiendades ja sättides. Selline tegevus sütitab ja kirgastab inimest. (ERM KV 1221:11/141)

Nii KV-de vastusest kui ka tehtud intervjuudest ilmneb, et kogumistegevus rikastab informandi elu isegi olukorras, kus kogumine võib tülilikaski olla. Sarnast tähelepanekut jagab ka informant Aadu Pekk (sünd 1935), kes on muuhulgas korraldanud ka mitmeid markidega seotud isikunäitusi.

Markide kogumine on kirg, mis on võtnud väga, väga palju vaba aega ja (võimaluste piires) ka palju raha. Aga see, mida olen saanud selle tegevusega, on hindamatu. (ERM KV 1220:4/53)

Informandi vastusest selgub, et kuigi kogumispraktikasse on investeeritud palju raha, on vastu saadud kogemus tema jaoks oluline ning ta väärtustab seda kõrgelt. Samuti on sedasorti tasakaalu kirjeldanud KV-de vastaja ja esperantohuvilisest margikoguja Helju Viires (sünd 1929): „Kogumine annab rohkem kui nõuab. Annab hingerahu ja on üldse huvitav.“ Ka intervjuueeritav Henno (sünd 1922) mainis seda, et markide kogumine rikastab tema elu, kuna tänu sellele tegevusele ei hakka kunagi igav (Välitööpäevik, sissekanne 19.03.2022). Seega pakub kogumine mitmeid positiivseid emotsioone.

Lisaks saadavale positiivsele elamusele aitab margikogumine ka pingeid leevendada. Pingete maandamise olulisust mainisid intervjuueeritavad Urmas (sünd 1956) ja Peeter (sünd 1940), kes tõid välja, et on rasketel aegadel margikogumisest tuge saanud. Näiteks Peeter väärtustab margikogumist muuhulgas üksilduse leevendamise tõttu.

Kogumine annab seda, et sain kunstiga tutvuda. Kunstnike endiga ja nende stiiliga jne. Ja üks nüüd vanast peast lihtsalt aega viita. Sellepärast, et abikaasa on mul ka lahkunud. Ja üksinda on üsna kurb elada, aga siis nokitsengi oma markidega. Ja selline huvi on ikka, et saaks mõne uue margi juurde. (Peeter, sünd 1940)

Lisaks muudele ajenditele on margikogumine ka lihtsalt pingete maandamiseks sobilik hobi, mis pakub kogujatele tuge ning on kogujate jaoks seetõttu olulise tähtsusega, kuna on neid rasketel hetkedel elus edasi aidanud. Kuigi kogumine pakub positiivset emotsionaalset laengut, nõuab see ka pingutust. See vajab teatavat pühendumust ja enese proovile panemist. Ka KV arhiivi vastaja Kuulo Vimmsaare (sünd 1921) on seda teemat oma vastuses puudutanud.

Mida kogumine mulle annab? Palju rõõmu ja tahtejõu pingutamist, nüüd juba vähem, sest vanus ja tervis ei lase enam omal kõike teha. (ERM KV 1220:22/336)

Lisaks tegevuse enese hindamisele peetakse oluliseks ka seda, et see aitab ka aega praktiliselt sisustada ning kogumistegevuse korduv olemus lubab iga kord positiivseid emotsioone uuesti

kogeda. KV-de vastaja ja hiidlasest koguja Jaan Otsason (sünd 1932) kirjeldab järgnevas artluses, mida kogumine tema jaoks pakub.

Ei nõua midagi. Võtab aga väga palju aega ja raha. Annab lõdvestumisvõimaluse igal vabal minutil. Ei lase kunagi tunda igavust. Positiivseid emotsioone iga uue objekti lisandumisel teistkordselt selle kogusse paigutamisel, seejärel näitusekogusse liitmisel. Iga näitusel esinemine annab positiivse laengu. Filateelianäitusel välja pandud kogu esindab ja tutvustab Eestit, Hiiumaad, Pühalepa valda ja Hiiu Kogujate Seltsi. (ERM KV 1221:2/16)

Mitmete kollektsionääride jaoks on oluline oma kogutut ka näitustel tutvustada. Juba näituse teema fookuse valik, näituse kokku panemine, selle organiseerimine ning lõpuks ka oma kogutu esitlemise etapid võivad kõik kogujale positiivselt mõjuda. Sellele teemaatikale keskendun ka analüüsiosa teises peatükis, kus käsitlen kogude organiseerimise ja eksponeerimise tähenduslikkust.

Majandusteadlane Russell Belk (1995: 66) on välja toonud, et kollektsioneerimise protsessi juures on eriti oluline rõhk kirglikul kogumisel ning selle tõttu kogujad ka kiinduvad oma kogusse enam. Tooksin siinpuhul välja veel ühe näite KV-de arhiivist, mis on samuti laekunud küsimuslehe nr 227 vastustena, mille puhul kollektsionäär ei kogunud küll otseselt marke, kuid tegeles mitmete erinevate esemete kogumisega, keskendudes peamiselt vinüülplaatidele. See kirjeldus haakub hästi margikogumise praktika kirjeldamisega, kuna just kogumiskirg muutub ühiseks lüliks. Kogumisentusiast Kaspar Jassa (sünd 1973) on oma vastuses kogumiskire olemust lähemalt avanud.

Kogumine on meeldiv eluavaldus. Nagu jaht. See hoiab pinges, elus midagi haarata ja kuidagimoodi sellega mõtestada oma elu. Pakub seikluseid ja tekitab näivuse, et suudad siin möödavoolavas elus midagi haarata ja kuidagimoodi sellega mõtestada oma elu. (ERM KV 1221:15/183)

Informantide vastustest nähtub, et kogumine nõuab kogujalt ühelt poolt rahalisi vahendeid, püsivust ja sihikindlust, kuid teisalt pakub kogujale palju positiivseid emotsioone ning põnevust. Taolised emotsioonid võivad olla korduva olemusega, kus kogumise erinevates staadiumites saab kogusse paigutatud eseme üle uuesti rõõmu tunda. See aga tekitab koguja ja tema kogu vahele tugevama emotsionaalse sideme. Lisaks põnevusele ja positiivsetele emotsioonidele väärtustatakse kogumist ka muudel põhjustel, mis on spetsiifilised markide kogumisele ja kogude organiseerimisele. Lahkan neid põhjuseid järgmistes alapeatükkides.

3.1.2 Kolleksionäär ja eetika

KV-de vastustest toodi huvitaval kombel mitmes kohas välja koguja ja kolleksionääri vastandus. Selles alapeatükis kirjeldan „koguja“ ja „kolleksionääri“ mõistete ühiseid jooni ning kirjeldan kogujate jaoks olulisi eetilisi põhimõtteid, millest kogumispraktikat viljeledes kinni peetakse.

Huvitavalt arutleb sel teemal näiteks informant Hindrek Tamvelius (sünd 1933), tuues välja, et kogusid saab oma olemuselt liigitada kaheks: „kolleksiooniks“ ja „koguks (täpsemalt öeldes harrastuskoguks)“. Kui kolleksioon on tema sõnul loodud selleks, et kogutud objekte „säilitada, neid uurida ja eksponeerida“, siis harrastuskogu on tekkinud „meelepärase tegevuse kajastusena, hoopis vähemal määral kavatsusega kogutut hiljem kasutada“. (ERM KV 1220:20/325)

Välitöödel kogetu näitas aga, et need kaks praktikat on tihtipeale omavahel põimunud. Teatud juhul võib algsest harrastuskogumisest välja kasvada just väga põhjalik kogumispraktika viljelemine, mille käigus kogutakse mitmeid täielikke kolleksioone. Lisaks võib hobi teatud elufaasis raugeda. Intervjuude vastustest ilmnas, et eriti võib seda ette tulla ülikoolimineku või pere loomise ajal. Näiteks kirjeldas Jaki (sünd 1948) seda nii: „tähtsam oli pere ja muud hobid ja spordiga tegeleda“. Seega võib taoline hobi ka hilisemas elufaasis taas päevakorda tõusta, näiteks pensionile jäädes, kui on rohkem vaba aega.

Enda töös lähtun aga sellest, et iga koguja on kolleksionäär, kogugu ta kasvõi „ainult trummipulkadega marke“, nagu tõi ühe huvitava võimaliku teemafookusena välja intervjueeritav Peeter (sünd 1940). Iga koguja isiklik kogumispraktika mõtestamise viis on see, mis toob välja põhjused, miks kogumine teda köidab ning see on ka selle peatüki peamiseks uurimisaineks.

Kogumise määratluse kõrval on oluline ka see, milliseid väärtusi kogumispraktika koguja jaoks kannab. Sellest tulenevalt tekivad kogujate jaoks isiklikud eetilised piirid, millest üle ei astuta. Näiteks tõid osad informandid näiteid ka markide vahetamisega seotud eetikaküsimustest. Oluliseks peeti seda, kuidas marke vahetades ning müües mitte petta ja petetud saada. Näiteks Kersti kirjeldas intervjuu käigus lähemalt just eetikaküsimustesse puutuvat.

Suli ei tasu olla. Kogujatel on pikk mälu. Aga ebaausaid ikka leidub, kes rohelisi koorivad. No mäletan, et sain oma kogusse ühe Rootsi templiga margi. Puhas maksab mõned eurod, 19. sajandi lõpus tembeldatud mark aga sadu. Lähedalt vaadates taipasin, et margil oli paari aasta vanune tempel. Ehk ta oli vana margi postkontoris ära tembeldanud ja mulle saatnud. Mäletan, et olin selle margi saamiseks ostnud kogujate kokkutulekult pangapuhtaid I vabariigi aegseid pangatähti ja talle saatnud. Rohkem temaga tegemist ei tee. (Kersti, sünd 1972)

Kogujate seas on teatud kindlaks kujunenud väärtushinnangud, millest kogujad rangelt kinni peavad, kuna vastasel juhul ei pruugi nende kogumiskarjäär eriti pikaks osutada. Ka võivad taolised eetilised arusaamad eri kultuuriruumides teineteisest erineda. Huvitavalt avas seda asjaolu intervjuu käigus informant Urmas (sünd 1956) kes ise tegeleb markide kogumisega, kuid on samaaegselt olnud ka margikaupmees. Tema arusaam eetikareeglitest margikogumise puhul on Kersti omale üsna sarnane: „kui selle asjaga tegeled, siis (teisi) petta saad ainult ühe korra“.

Urmas tõi välja seda, et kui Eestis on tavapärase see, et kui kolleksionääride laadast osa võtad ja korra ära käies kõrvallauast inimene jälgib, et su markidega vahepeal midagi ei juhtuks, siis Venemaa margikaupmeestega kaubeldes neil omavahel taoline usaldus puudus. Urmase sõnul „nad ei saanud sellest aru, see oli nende jaoks täiesti mõistmatu“. Taolised eetilised väärtushinnangud on olulised olnud ka KV arhiivile vastanud Rein Kaldma (sünd 1936) jaoks, kes seda küsimust oma vastuses avas.

Seejuures olen pikkade aastate jooksul tähele pannud, et kogujate hulgas on väga ausaid ja omakasupüüdmataid inimesi, kellega markide vahetamine toimub usalduslikult. On ette tulnud ka nn libedaid selle, kes püüavad isiklikku kasu lõigata, soovides teiste kogudest kasudega endale marke vahetada. Olen mõne sellise inimesega kokku puutunud nõukogude ajal. [...] Ütlesin, et ma loobun temaga markide vahetusest ja tegin õigesti, sest marke saab vahetada üksnes ausatel ja võrdsetel põhimõtetel. (ERM KV 1221:21/272)

Leian, et eetilised küsimused on margikogumisel tekkinud isiklike reeglitega tihedalt põimunud. Need moodustavad ühtse väärtussüsteemi, mille sees iga kolleksionäär enda äranägemisele vastavalt toimetab.

3.1.3 Markide visuaalse ilu väärtustamine

Markide kogumise ajendite puhul on oluline rääkida ka markide materiaalsest olemusest – sealjuures nii markide kunstiväärtusest kui ka nende rahalisest väärtusest. Selles alapeatükis keskendungi markide materiaalse olemuse lahkamisele ja analüüsin seda, miks ja kuidas kogujad markide visuaalset külge väärtustavad.

KV-de arhiivi vastustest jäi kõlama kogumisentusiast Kaspar Jassa (sünd 1973) vastus, mis kirjeldab just kogutavate esemete materiaalsust külge.

Kui õnnis ja rahustav on silmitseda vaevaga hangitud palasid. Võtta neid kätte, vaadelda ja mõnuleda. [...] Mulle tundub, et koguda saab asju, mida saab ikka käes hoida. Mida saab nuusutada. (ERM KV 1221:15/188)

Huvitav on selle vastuse puhul esemete materiaalsuse rõhutamine. Kui Alfred Gell (1998) uuris kunstiteoste agentsust inimeste suhtes, siis antropoloog Tim Ingold (2007: 1) on uurinud inimeste ja esemete vahelise suhte puhul esemete endi materiaalsust ja seda, kuidas eseme omadused inimesega suhestuvad. Ka margikogumise protsessis võib markide materjal mängida olulist rolli. Näiteks Sheila Brennan (2018: 12) on välja toonud, kuidas Prantsusmaa kogujaid huvitas filateelia puhul vähem markidel kujutatu ning enam just markide tootmise protsess, sealhulgas keskenduti toonide erisusele, paberi valikule, vesimärkide erinevusele ning margi hammastusele. Samuti tõi ka Kersti (sünd 1972) välja margikogumise materiaalse poole, kuid markide puhul hindab tema nagu mitmedki teised informandid markide esteetikat.

Ei, markidega seotud ajalooteadmised pole minu jaoks nii olulised olnud. Pigem hindan markide kunstilist väärtust. (Kersti, sünd 1972)

Intervjuu Kerstiga oli üks viimastest ning see vastus oli omamoodi värskendav, kuna tõi teistele vastajatele vastukaaluks ka uut lähenemist. Vanemad vastajad keskendusid rohkem teadmiste saamisele, millest kirjutan pikemalt järgmises alapeatükis. Selleks et mõista, kas Kersti eelistus tuleneb tema soost või vanusest, peaks tulevikus rohkem naissoost ning noorematest inimestest kolleksionääre uurima, et teha põhjanevamaid üldistusi. Seega lähtun hetkel sellest, et tegu on arvatavasti tema isikliku eelistusega, mille puhul sugu ja vanus ei mängi siinkohal erilist rolli. Markide kunstilist väärtust nii vaimses kui ka finantsilises mõttes rõhutas samas ka KV arhiivi vastaja Rein Kaldma (sünd 1936).

Postmargikunst on absoluutselt omaette kunstiliik, sest markide kunstiline külg, nende peen tehniline väljatöötlus, värvikirevus ja suur mitmekesisus rahuldavad paljude inimeste maitset. Küllap on rohkem neid, kes vaid naudivad markide ilu, kuid nad ei ole markide kogujad. Kolleksionääridele on aga margid suureks väärtuseks nii kunstiliigina kui ka varaliselt. Margid on haruldane vara, mille väärtus järjekestvalt tõuseb, sest täna ostetud võivad olla kümne aasta pärast haruldused. (ERM KV 1221:21/253-254)

Eriti oluliseks peab markide kunstiväärtust just intervjueeritav Peeter (sünd 1940), kelle kogumisteenaks ongi kunstimargid. Algselt keskendus ta maalikunstile, kuid hiljem lisandusid huvipakkuvate hulka ka skulptuuri ja graafikateoseid kujutavad margid. Küsides, miks talle just kunstitemaatika huvi pakub, vastas ta, et „lihtsalt hakkas meeldima“. Marke valides keskendubki ta paljuski nende esteetilisele väärtusele ja samuti sellele, et mark oleks heas korras. (Välitööpäevik, sissekanne 11.04.2022)

Samuti hindab markide kunstilist väärtust kõrgelt ka intervjueeritav Urmas ja oma vastuses rõhutab ta markide kui väikeste graafikateoste olulisust.

Minu jaoks lõppeb filateelia 1945. aastaga ära, sest pärast seda läks kommertsiks. (Marke) hakati tootma filatelistide jaoks eraldi, aga see tähendab juba seda, et ta ei kanna enam oma algset eesmärki, pole enam postimaksevahend. Enne seda tehti üksikuid huvitavaid sarju, aga kui massiliselt (tootma) hakati, eriti hulluks läks see 60ndate algul, siis läks asi käest ära. (Urmas, sünd 1956)

Huvitav, et intervjueeritav toob välja asjaolu, et markide kogumise populariseerimise käigus kaob ka margi esialgne funktsioon. Seda protsessi on kirjeldanud nii sotsiaalpsühholoogid McIntosh ja Schmeichel (2004: 87) kui ka antropoloog Kopytoff (1986: 80). Küll aga on huvitav, et selle informandi jaoks muutub antud protsessi järel mark vähem väärtuslikuks. See on arvatavasti seletatav asjaoluga, et markide masstootmisel ei kasutatud enam varasemalt väikeste tiraažide jaoks kasutatud kunstigraafika vorme nagu litograafia, vasegravüür jne. (Välitööpäevik, sissekanne 21.03.2022)

Margikogumise ajendeid on erinevaid. Markide kunstilist väärtust pidasid oluliseks ka mõned vanemad vastajad ning seetõttu ei saa järeldada, et see oleks seotud vaid vastajate vanusega. Seega eeldan, et tegu on vaid isiklike eelistustega. Järgmises peatükis kirjeldan lähemalt just teadmiste omandamise olulisust kogujate silmis.

3.1.4 Kogumispraktika kaudu saadud teadmiste väärtustamine

Nii intervjuude kui ka KV-de vastustest kumab tugevalt läbi, et üks olulisi aspekte, mida markide kogumise puhul väärtustatakse, on selle tegevuse praktiseerimisel omandatud teadmised. Need on aidanud minu informante edasi nii kooliõppimises kui ka hilisemas elus. Uute teadmiste omandamiseks on palju ajendeid, näiteks välisriikide markidel kujutatud on tihtipeale ka võõras keeles, mistõttu võib vaja minna sõnaraamatut, et täpsemalt aru saada, mida margil kujutatud on. Olen seda täheldanud näiteks ka enda autoetnograafilise välitöö raames, kus minu kogus olevaid Ungari või Hispaania marke organiseerides pean end mõistetega kurssi viimiseks kasutama ka internetisõnastike abi.

Bardone jt (2019) on oma artiklis „Mõtestades materiaalsed kultuuri“ välja toonud India-Ameerika antropoloogi Arjun Appadurai (1986) lähenemise, mille kohaselt tuleks asjade sotsiaalset suhet uurida just „nende viiside kaudu, kuidas materiaalsed objektid saavutavad indiviidide ja sotsiaalsete gruppide jaoks mingi väärtuse (näiteks emotsionaalse, esteetilise, vaimse/religioosse, teadmus- või turuväärtuse)“ (Bardone jt 2019: 20; Appadurai: 1986). Selle alapeatüki kontekstis üritangi mõtestada, kuidas margikogumise kaudu saadud teadmiste väärtustamine loob markide ja nende kogujate vahele uue sideme ja tähenduskihi.

Mitmed intervjuueeritavad, nagu Henno (sünd 1922), Jaki (sünd 1948) ja Peeter (sünd 1940), hindavad kõrgelt margikogumise kaudu saadud ajaloo- ja geograafiaalaseid teadmisi. Peeter seostas enda geograafiateadmiste omandamist otseselt markide ja margikogumisega kooliajal.

Aga geograafias ma sain alati (hästi hakkama). [...] Vaatame näiteks Barbadosse marke. Noh, kohe atlas välja ja vaatasin, kuskohas see Barbados on. Vot niimoodi ma sain geograafias päris tugevaks. (Peeter, sünd 1940)

Peeter peab oluliseks mainida, kuidas saadud teadmised teda edasi aitasid. Markide kogumist ja marke väärtustatakse seetõttu võimalusena uusi teadmisi omandada. Samas on need teadmised inimeste lugudes olulised mitte ainult enese täiendamise tõttu, vaid ka praktilise väärtuse tõttu, kuna teadmised on elus eri olukordades kasulikuks osutunud. Näiteks jagas Jaki lugu, kuidas margikogumisel omandatud geograafiateadmised talle kasuks on tulnud.

Ja teine asi siis muidugi, mis kooliajal oli oluline, oli see, et mul oli maailma geograafiline kaart juba enne selge, kui koolis seda õpetama hakati. Et ma teadsin, kui Vietnami sõda algas

ja õpetaja küsis, kas keegi teab, kus asub Lõuna-Vietnam. Ei ööd ega mütsi, tead? Noh, mina teadsin. Näed, seal ta on. No see on selline väike detail, aga see väga palju avardas seda maailma. (Jaki, sünd 1948)

Margikogumise kaudu saadud teadmised on nende vastajate jaoks olnud tähendusrikkad, need on loonud kogujate ja esemete vahele uutmoodi sideme, kuna vastajad on neist teadmistest erinevates eluetappides tuge saanud. Taoliste teadmiste ja margikogumise väärtustamise seosed muutuvad eriliselt oluliseks just kindlas ajas ja kontekstis. Näiteks omas margikogumine Nõukogude ajal teistsuguseid tähendusi kui nii Eesti esimese iseseisvuse ajal kui ka praegu.

Ajaloolane Jonathan Grant (2009) on kirjeldanud seda, kuidas totalitaarse režiimiga riikides, nagu näiteks Nõukogude Liidus, oli valitsuse sooviks inimesi täielikult kontrollida ning selleks allutati ka inimeste hobitegevus valitsuse kontrolli alla. Ühelt poolt tähendas margikauplemise kontrollimine valitsusele suuremat sissetulekuallikat, kuid teisalt oli see ka vahendiks, kuidas oma ideoloogiat ja seda kandvaid väärtusi kinnistada. Et margikogumise praktikat keelupoliitikast päästa, pidid kogujad loobuma margikogumise juurde varem kuulunud vabaturumajandusele omastest tõekspidamistest ning rõhust seetõttu eelkõige kogumise kultuurilisusele tähtsusele. (Grant 2009: 476–477) Taoline paradigma muutus mõjutas ka tolelaegsete kogujate arusaamu, kes selle ajaga kohanema pidid. Ka väärtushinnangute puhul võisid varasemast olulisemat rolli mängida teadmised ja kultuuriväärtused kui markide rahaline väärtus. Muudmoodi ei saanudki kogumist jätkata. Omamoodi peegelduvad need arusaamad ka vanemate informantide vastustes, kus teadmiste olulisust ja margikogumise kultuurilist väärtust rõhutatakse enam. Ei ole muidugi selge, kas taoline vastandus tuleneb tolelaegsetest normidest või sootuks informantide endi elukogemusest, kus markide kogumise kaudu saadud teadmistest ka elu jooksul abi saadi.

Lisaks üleüldiste teadmiste omandamisele on Nõukogude aja kontekstis oluline ka margikogumise kaudu saadud teadmised Läänes toimuvast. Näiteks rõhutas Jaki (sünd 1948) ka asjaolu, et Nõukogude aja suletud ühiskonna tingimustes lubas margikogumine ülejäänud maailma asjadest osa saada, see oli tema jaoks „aken maailma“. Nõukogude ajal, mil ei olnud veel interneti, kirjandusel oli tugev tsensuur ja puudus ka avatud ühendus Läänega, muutus margikogumine tähtsaks just seetõttu, et lõi kaotatud vaba maailmaga puutepunkti. Markide kaudu saadi teadmisi mujal maailmas toimuvast. Nii otseselt suheldes teiste margikogujatega

kui ka markidel kujutatu kaudu ning mõnikord lihtsalt markide tegemiseks kasutatud paberi omaduste kaudu. Kõik need detailid peegeldasid aega ja kohta, kus mark trükiti.

Margid kannavad ja annavad teadmisi eri riikide kohta, just geograafia, riigid ja ajalugu on olulised teadmiste valdkonnad markide kogumisel. Näiteks KV-de vastaja Aadu Pekk hindab seda seost järgnevalt: „Hästi kujundatud postmark on kui selle maa visiitkaart.“ (ERM KV 1220:4/54) Lisaks on huvitav, et täpselt samasuguse väite leidsin ka ühe teise küsimuslehele vastanu kirjutisest. Võimalik, et see lause on kujunenud omamoodi käibefraasiks, kuna see ei puudu ka Rein Kaldma (sünd 1936) kirjeldusest.

Postmark on ka nagu riigi visiitkaart. Ta on küll mõõtmetelt pisike, ent annab endast nii palju teavet – teatud kujutise, riigi nimetuse, daatumid, sündmused ajaloolised isikud jne. Margid kajastavad kõiki eluvaldkondi. (ERM KV 1221:21/254)

Mõlema informandi vastusest tuleneb, et markide kaudu saadakse teatud informatsiooni. Mark ise ajendab infot otsima, selleks kasutakse eri vahendeid, näiteks sõnastikke või entsüklopeediaid ning tänapäeval ka internetti. KV-de vastustest resoneerib eelnevate näidetega ka küsimuslehele nr 227 vastanud Raivo Kaiki (1946) arutus.

Saades uue margi, olen alati uurinud, mida sellel kujutatakse. Kui ei tea täpselt, olen selle kohta entsüklopeediatest ja Internetist andmeid otsinud. Väga sageli saab ühe või teise asja kohta teada väga palju uut. Võiksin öelda, et silmaringi avardamiseks ja teadmiste laiendamiseks on markide kogumine väga kasulik harrastus. (ERM KV 1221:6/50)

Ajaloolane Steven Gelber (1992: 754) on rõhutanud, et läbi 19. ja 20. sajandi on margikogujad oma hobi hinnanud just seetõttu, et see pakub uusi teadmisi, sõprussidemeid ning on vastupidiselt paljudele teistele vaba aja veetmise võimalustele arendav ning eriti naissoost kogujate jaoks ka loominguiline tegevus. Taoliste vajalike teadmiste omandamise protsessi kirjeldas intervjuus käigus ka Henno.

Ära püüa, et sul oleks palju marke. Aga püüa, et sa tunneksid oma marke. Kus see riik asub, mis seal on. Mis rahaiksus seal on. Kas seal on kuningas või on president. Ja kui sa need paar asja oled selgeks saanud, siis oled juba kasu saanud – oled midagi õppinud. (Henno, sünd 1922)

Henno peamine sõnum oligi see, et margikogumise praktikat tuleb väärtustada saadud teadmiste kaudu, kuna nendest on hiljem kasu ja koguja silmaring laieneb (Välitööpäevik, sissekanne 19.03.2022). Lisaks teadmiste saamisele võib kogumine olla ka viis

lõõgastumiseks. Teadmiste omandamise ja vaba aja veetmise sümbioosi toob välja vastaja Rein Kaldma (sünd 1936).

Pikaajalise kolleksionäärina leian, et see harrastuslik tegevus on seda väärt, sest ta harib inimest mitmel erineval viisil ja aitab kasulikult sisustada vaba aega, eriti maandada vaimseid pingeid. (ERM KV 1221:21/273)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et teadmised mängivad vastajate jaoks erilist rolli ning on kogujate jaoks tihtipeale väärtustamise puhul esikohal. Kuid see asjaolu võib tuleneda ka sellest, et nii intervjuudele vastajad kui ka KV arhiivi vastajad on üldiselt vanemas vanusegrupis olevad inimesed. Seega on võimalik, et selle teema esikohale tõusmine tuleneb ka uuritavate vanusest. See küsimus vajaks avardamist ka nooremate kolleksionääride seas (50-aastased ja nooremad). Välitöödel kogetu näitas, et nende gruppideni oli raske jõuda. Tõenäoliselt on selle põhjuseks fakt, et noorem vanuserühm kasutab kogumiseks pigem interneti abi, kuna see on tänapäeva maailmas selleks kõige kiirem ja ligipääsetavam viis. Seda järeldan ka enda kogumispraktikale toetudes.

Lisaks on oluline välja tuua, et mark materiaalse esemena on teadmiste allikaks ja inimesed väärtustavad kogumist sageli teadmiste saamise tõttu ja saadud teadmised on ka funktsionaalsed ning inimestele kasulikud. Samas võib margikogumine ja selle ajaloo ning eri tahkude uurimine kui ajaviide mõjuda teraapiliselt ning kogujad väärtustavad seda kui tegevust, mis pakub positiivset laengut.

3.1.5 Kogumise kaudu „mineviku kogemine“

Saadud teadmised ja kogutud margid pakuvad kogujate jaoks ka kogemusi. Kirjeldan selles alapeatükis põhjalikumalt seda, kuidas kolleksioonis olevate esemete kaudu toimub nende esemete biograafia mõistmine ning milliseid väärtusi see koguja jaoks kannab.

Kogumisteedade valik ja kogude organiseerimise olemus olenevad väga palju ka ajast ja kohast, kus inimene elab. Aeg mõjutab nii kogujat kui ka marke endid. Seda toob välja ka KV arhiivi vastaja Hindrek Tamvelius (sünd 1993), kes analüüsis oma vastuses pikemalt ka kogumise ja kolleksioneerimise mõisteid. Oma vastuse kokkuvõttes jõudis ta aga järgnevale järeldusele.

AEG määrab suuresti kolleksioneerimise võimalused ja temaatika valiku. Moodustatud kogudes peegeldub omakorda AEG ja selles elanud inimesed. (ERM KV 1220:20/325)

Kogu on mõjutatud nii sellest, millised margid on kogujale kättesaadavamad, kuid ka selle poolest, millised väärtushinnangud inimestel eri ajaperioodidel kujunevad.

Banash (2013: 60–61) uuris pliiatsite kogumist ning kirjeldas protsessi, kus vanema ja kvaliteetsema pliiatsi kogusse saamisel sai selle omanik justkui „minevikku kogeda“. Margikogumise kontekstis võib tekkida oluline side nii koguja ja kogus olevate markidega seotud ajaloosündmuste vahele, koguja ja kogus olevatel markidel kujutatute vahele kui ka seoses kolleksionääri endi isiklike mälestustega, mis on tema markidega seotud.

Sarnaselt markidega seotud minevikusündmustele võivad oluliseks kujuneda ka markidel kujutatud aeg ja koht. Näiteks KV arhiivi informant Helju Viires (sünd 1929), kes kogub marke ja postkaarte, kirjeldas, kuidas kogutud esemetel olevad pildid ja info on lubanud tal kaugeid paiku „kogeda“.

Kui vaadata neid ilusaid postkaarte Iisraelist, Brasiiliast, Kolumbiast, Alaskalt ja mujalt, oleksin nagu ise need kohad läbi käinud ja ära näinud. Polegi vaja reisima minna, kõik on juba eelnevalt ära nähtud. Üks hea pilt annab palju, kui inimesel natuke kujutlusvõimet on. (ERM KV 1220:21/328)

Helju sai tänu kogutud filateeliaesemetele kaugeid paiku „kogeda“ ning see oli tema jaoks väga väärtuslik. Lisaks ajaloosündmustele ning markidel kujutatule on kogujate jaoks olulised ka markidega seotud isiklikud fantaasiad ja unistused ning sellisel juhul kannavad margid ja postkaardid Helju jaoks olulisi kujutuspilte. Sellises kontekstis on Helju filateeliaesemetel ka suveniiri funktsioon, kus suveniir kannab teatud olulise paigaga seotud lugu. Susan Stewart (1984: 132–151) on kirjeldanud suveniiri kui eset, mis annab pooliku representatsiooni esialgu kogetust. Sellisel juhul pole Helju küll neis paigus ise käinud ja kirjeldatud kogemus on sümbioos esemel kujutatust ja Helju fantaasiamaailmast, kuid sellegipoolest on esemega seotud kogemus Helju jaoks oluline ja tekitab nostalgiat. Ka võib esialgselt filateeliaesemeid vaadates kogetu järgmistel kordadel uue varjundi saada. Iga kord, kui Helju oma kogu esemetesse süveneb ja neid oma käe järgi sätib ja organiseerib, lisandub tema filateeliaesemetele uus tähenduskiht.

Margikogumise kontekstis võivad teatud ajalooperioodil välja antud margid luua uut sorti sideme koguja ja kogutava vahele, kogujad mõtestavad neid teisiti. Margikogumise puhul

saavad siinkohal oluliseks nii markidega seotud ajaloosündmused, mida koguja saab „taaselustada“, kui ka kogujate endi isiklikud mälestused seoses oma markidega, mis seovad inimese enda biograafia talle kuuluva esemega ja eseme biograafiaga (vt Kopytoff 1986).

3.1.6 Koguja sotsiaalsed suhted

Lisaks margi kui materiaalse eseme ning margikogumise kaudu saadud teadmiste ning samuti ka margi kui kujutluspildi kandja väärtustamisele, peavad margikogujad väga oluliseks ka kogumise kaudu loodud ja kinnistatud sotsiaalseid suhteid. Kirjeldangi selles alapeatükis, kuidas ja miks taolised lähedased suhted kogujate jaoks olulised on.

Varasemad uurijad on välja toonud, et kolleksionääride ütluste kohaselt on sõprussuhted ja lähedased sidemed teiste kolleksionääridega kogumise üks enim rahulolu tekitavamaid aspekte (McIntosh ja Schmeichel 2004: 93; Christ 1965). See asjaolu ilmneb teravalt nii KV-de kui ka intervjuude vastustest. Intervjueeritav Kersti tõi margikogumise ajendite seas välja asjaolu, et tema pereliikmed tegelesid selle praktikaga ning kogetu inspireeris ka teda koguma.

Alustasin teises klassis. Tervest klassist käis laine üle, kõik kogusid. Samuti kogus isa. Praegu takkajärgi on isegi raske öelda, mis oli alus ja mis toetas. Ehk pinnas oli olemas, isalt sain ka esimesed margid vahetuskaubaks. Pigem vist ikka oli nii, et vaatasin kõrvalt, kuidas vanem õde aitas tal toimetada, kõõlusin toolil ja tahtsin endale ka, ilusad värvilised asjad olid. (Kersti, sünd 1972)

Pereliikmete toetust on rõhutanud ka paljud teised vastajad. Algsed kogumise toetajad on olnud kas ema-isa ja hiljemalt ka abikaasa, lapsed ja lapselapsed. KV-de vastaja Kuulo Vimmsaare (sünd 1921) tegeles vabal ajal entomoloogiaga ning kogus ja klassifitseeris erinevaid päevaliblikaid ning paralleelselt kogus ta ka liblikamotiividega marke, mida liikide alusel eraldi kogudesse jagas. Tema trükimasinal kirjutatud vastus kerkis KV-de seas esile, kuna oli väga põhjalikult läbi mõeldud ja sisaldas ka ilmestavat pildimaterjali. Kuulo kirjeldas oma vastuses peresiseseid suhteid kogumise kontekstis.

Minu pereliikmed suhtusid kogumisse endastmõistetavalt hästi, koguni olid väga rõõmsad, kui neil õnnestus midagi mu kolleksiooni juurde hankida. [...] Vanemate abi oli tollal endastmõistetav, tänutunne tuli alles siis, kui neid enam ei olnud. (ERM KV 1220:22/334, 337)

Sealsamas kirjeldab ta, kuidas ta vanemad aitasid tal liblikate kogumiseks vajalikud pealt ära käivate klaasidega liblikakastid valmistada, neist üks on tal veel kirjutamise momendil alles. Seda liblikakasti võiks vaadelda ka kui mäluksena, mis saab sillaks Kuulo ja ta vanemate vahel. See on ajaga omandanud teistsuguse väärtuse, kuna ta oskas seda väärtustada alles pärast vanemate kaotamist. Etnoloog Ene Kõresaar (1998: 29) on uurinud esemete olulisust elulugude kontekstis ning toetunud Barbara Kirchenblatt-Gimblettile (1989a; 1989b: 146), kes eristas suveniirid ja meened nn mäluksenetest, mis kannavad nende omanikule olulisi lugusid ja ühes millega vanemaks saades nende tähtsus omaniku silmis ka kasvab. Samuti võivad ka margid kogujate jaoks esineda mäluksenetena, mille emotsionaalne väärtus ajas vaid kasvab. Lisaks eelnevatele põhjustele nagu teadmiste omandamine ja margi materiaalsed omadused, väärtustatakse margikogumist ka sotsiaalsete suhete tõttu ja mäluksenetena nende väärtuste kandjatena.

Seda, et esemete isiklik ajalugu võib võimendada nendega seotud sotsiaalsete suhete väärtust, ilmestab näiteks ka Kersti vastus küsimusele, kas mõnest margist on olnud raske ka loobuda.

Viimasel inventuuril, kui tühjendust tegin, siis mitut marki veeretasin peos. Olin need saanud isalt, kes nüüdseks on surnud. Loobusin neist. (Kersti, sündinud 1972)

Lisaks pereliikmete toele on olulise aspektina välja toodud ka väljaspool kodu eksisteerivaid sotsiaalseid suhteid, mis on tekkinud tänu margikogumise praktikale kas siis mentorluse, sõprussuhte või näiteks ka äripartnerite näol. Kirjeldades sotsiaalsete aspektide olulisust väljaspool kodu mainib näiteks KV arhiivi vastaja Kuulo (sünd 1921) tänades sõpra Elmo Viigipuud.

Siinkohal tahan öelda aga suurimad tänusõnad Hiiu Kogujate Seltsi esimehele Elmo Viigipuule, kes on Eestimaa parimaid asjatundjaid filateelia kogumise alal ja keda kohtasin TPI-s õpetamise ajal ning kelle südamlik suhtumine on olnud kaua aastaid mulle suureks abiks. (ERM KV 1220:22/336)

Vastaja hindab saadud tuge, tekkinud sotsiaalne side on tema jaoks väärtuslik ning loob saadud sõprussideme kaudu ka tema kogumispraktikale uue tähenduse. Lisaks sõprussidemete loomisele ja mentorlusele võib kogujate jaoks olla oluliseks uute sotsiaalsete suhete loomise allikaks ka see, kui nad saavad oma teadmisi ja ka marke teistega jagada. Näiteks intervjueeritav Henno (sünd 1922) tõi olulise aspektina välja nii uute teadmiste saamise kui ka selle, kuidas ta margikogumise kaudu teistele kasulik sai olla:

Teadmisi (on) küll väga palju. Ma tunnen tänu sellele palju teadlasi, sõjaväelasi ja teisi tegelasi ära. Ma tean neid nimepidi. Teine asi on see, et ma olen nende (markide) kaudu saanud palju inimesi aidata. Kuidas? No näiteks saatsin 32 välismaalasele Eesti marke. (Henno, sünd 1922)

Margikogumisel loodud sõprussuhteid hindab Henno kõrgelt ning ta näitas intervjuu jooksul ka erinevaid ümbrikke, mida ta oma välismaa kirjasõpradelt saanud on (vt ka Lisa 3, Foto 7). Lisaks pidas ta oluliseks enne mu intervjuupaigast lahkumist veel südamlikult üle korrata, et kõige olulisem on tema jaoks kogumise juures just see, et „inimene saab targemaks, ta areneb sotsiaalselt ja vaimselt“ (Välitööpäevik, sissekanne 19.03).

Kuna Henno (sünd 1922) tegeleb viimastel aastakümnetel pigem margikogumise praktikate propageerimisega, on tal palju kontakte, kes talle tasuta marke saadavad, kuid kellega ajapikku on tekkinud tugevad sõprussidemed. Henno jaoks oli oluline neid ka lähemalt kirjeldada.

Saksamaal oli mul 30 kirjavahetajat. Ja järel on neli. Soomes oli 15. Praegu on kolm. [...] Mul on margisõpru nii palju, et neid ei jõua ära loetleda. Sest mulle saadeti marke, aga ma ei maksnud nende eest kopikatki. [...] Ma olen maksnud natukene, aga suurem osa on mulle seepärast antud, et ma lastega tegelen. (Henno, sünd 1922)

Lisaks rõhutab Henno mitmel korral, et kõige tähtsam on tema jaoks see, kui ta saab teisi aidata ning noortele margikogumist tutvustada (Välitööpäevik, sissekanne 19.03). Näiteks kirjeldas Henno (sünd 1922) intervjuu käigus ka õpetamise väärtust.

Väike teise klassi poiss. Ma annan talle sada marki. Ta viib need ranitsasse ja siis tuleb ja kallistab mind. Kuidagi näed, et lapsel silmad säravad. [...] See on kõige suurem õnn.

Seda sama olukorda tõi ta näiteks kahel korral. Niivõrd oluline oli Henno jaoks rõhutada, et seepärast ta markidega tegelebki ja nende kogumist laste seas propageerib. Õpetamise kaudu uute sotsiaalsete suhete loomine on Henno jaoks tähendusrikas, kuna ta saab ise markide kogumise läbi kogetud rõõmu järgmisele põlvkonnale edasi anda.

Omniva on lisanud oma toodete hulka ka võimaluse ise isiklik mark disainida. Seda võimalust kasutasid ära Henno tütreid ning disainisid tema 99. sünnipäevaks Henno pildiga margi. Henno sai sellest omakorda inspiratsiooni ning tellis oma sajandaks sünnipäevaks margi „Henno Sepp 100“. Ühe näite sellest margist kinkis ta mulle intervjuu käigus. See on huvitav näide sellest, kuidas mark kui ese võib põimuda inimese biograafiaga ning kanda uusi tähendusi.

Sotsiaalsete suhete olulisus võib väljenduda ka selles, kas koguja jätab praktika viljelemisega pikemalt või kaob tal kiiresti huvi. Seda kirjeldas intervjuu käigus põnevalt Urmas.

On tuhandeid kogujaid, kes koguvad korraaks. [...] Kes koguvad natuke aega ja siis tüdinevad ära, tal ei teki kiindumust. Tal ei ole seltskonda, kes teda veaks. Minu arvates hakkab asi sellest peale, et kui sul on (kogujatest) sõbrad. Kui ta tuleb külla, oskab sinu kogu hinnata. Sina lähed vaatad tema kogu, kiidad. Tema kiidab sinu kogu. [...] Siis asi edeneb. [...] Seepärast on ka need kokkutulekud olulised, et seal saate (omavahel) rääkida. [...] Infovahetus (on oluline), sest muidu me kobame pimeduses. (Urmas, süünd 1956)

Samuti võivad ka kogumise katalüsaatoriks olla teised kogujad, mille heaks näiteks on Henno (süünd 1922), kes laste seas kogumist populariseerib. Taolistest kontaktidest võivad tekkida sõprussidemed terveks eluks. KV arhiivi vastaja Rein Kaldma (süünd 1936) kirjeldab järgmises näites üht sõprussideme tekkimist pikemalt.

Kollektsionärid on inimesed, kes otsivad omataolisi ja nii sain minagi tuttavaks veel mitmete endavanuste poiste, tüdrukute, kuid ka täiskasvanutega, kellelt sain oma kogu täiendamiseks marke ja mul oli ka endal juba selliseid marke talle, mida võisin vahetada.“ [...] „Veel praegugi mõtlen ma tänutundega Richardile, sest tema oli see hea inimene, kes pühendas mind filateeliasaladustesse, tehes seda oskuslikult ja üllatavalt hästi -- sain teadmisi markidega ümberkäimise ja kogumise kohta, kuid ka innustust hakata filateeliaga tõsiselt tegelema. Pealegi oli Richardil hulk selliseid marke, mida ta mulle omakasupüüdmatult andis, s.o kinkis, pannes nendega aluse mu korrastatud margikogule. [...] Aeg läks omasoodu edasi, minust sai teismeline ja siis nooruk. Tekkis huvi spordi ja muusika vastu, kuid huvi filateelia vastu jätkus. Pigem isegi süvenes, nagu süvenes ka sõprus Richardiga. Ma polnud enam poisike, olin saanud täiskasvanuks. Küllap oli põhjus ka selles, et Richardilt olin ma saanud algteadmised ja põhiteod filateeliast üldse. Need olid nii praktilist kui teoreetilist laadi, ta käis aeg-ajalt minu kogu vaatamas ja hindamas ja veendus, et tema õpetus oli minu puhul vilja kandnud. (ERM KV 1221:21/259, 256)

On oluline ära märkida, et Reinu pikas kirjatükis tuleb ta Richardi mainimise juurde veel mitmel korral tagasi ja väljendab oma sügavat tänulikkust saadud sõpruse ja teadmiste eest. Lisaks kordub ka see motiiv, et iga kolleksionäär „otsib nõ omasuguseid ehk samade esemete kolleksionääre ja mis on üllatav – seesugused inimesed ei peagi olema intelligendid või paremal majanduslikul järjel olivad“ (ERM KV 1221:21/262). Seda mõtet toetab ka Steven M. Gelberi (1992: 744–745) ja van der Griipi (2004) idee margikogumise demokraatlikkusest, kus

margikogumine on praktika, mille abil võivad erinevate ühiskonnakihtide esindajad kollektsionääri staatusesse tõusta.

Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et sotsiaalsed suhted võivad margikogumise protsessis oluliseks saada nii perekondlikul tasandil kui ka sõprussuhete ja uute kontaktide näol. Ka võib margikogumise demokraatlik olemus lähendada erinevate elualade inimesi ja margikogumise kontekstis saavad nad võrdseks. Toetudes enda margikogumise kogemusele võin öelda, et see on avardanud ka mu enda maailmapilti ning suhtumist erinevatesse inimestesse. Näiteks kogesin seda, kuidas välitööl olles võisin kohtuda inimestega, kes olid poliitiliste vaadete poolt minust kardinaalselt erinevad, kuid nendega põhjaliku suhtlemise järel tekkis mul nendega tugev isiklik side just markidega tegelemise pinnalt.

3.1.7 Isiklike lugude tähendlikkus

Eelnevates peatükkides käsitletud tähendused väljendusid kogujatel sageli läbi isiklike seoste ja lugude. Avan selles alapeatükis margikogujate isiklike lugude olulisust kogumise kontekstis ning seda, milliseid väärtushinnanguid need lood väljendavad.

Koguja jaoks loovad markidega seotud isiklikud kogemused koguga tugevama sideme, nii margi enese biograafia kui ka koguja elulugu põimuvad taoliste olukordade läbi. Näiteks kui informant Peeter (sünd 1940) kirjeldas üht lugu oma markide kogumise alguspäevilt, tõi ta välja, et ostetud margid ei olnud küll rahaliselt eriti väärtuslikud, kuid mälestus nende ostmisest oli tema jaoks olulisel kohal. Ka need margid ise on tema jaoks seetõttu olulised, kuna need olid osa tema kogumistee algusest. Need margid tuletasid talle kogetut meelde. Peeter rääkis oma kogumise algusest sarnase loo.

Ema andis mulle... Ma olin siis 6-aastane. Ema andis taskuraha jäätise jaoks. Ja siis õhtul küsib mu käest: „Noh, et kas oli hea jäätis?“ „Ei olnud, ma ostsin hoopis margid.“ Need olid nihukesed veneaegsed 4 Nõukogude Liidu vapiga standardmarki. „Ma ostsin need, et need olid nii ilusad.“ Jäätist ei ostnudki. (Peeter, sünd 1940)

Oluline on siinkohal ka see, et koguja temaatiline fookus muutub läbi aja ja et need margid, mis võisid kogujat lapsepõlves lummata, muutuvad seoses sellega, millised huvid koguja elus esikohale kerkivad ning ka sellest, kui nad filateelia kogumise temaatika teemal uusi teadmisi saavad. Lisaks võivad olulisemaks muutuda ka rahaliselt väärtuslikumad margid, kuna need

lubavad omada midagi põnevamat ja hinnalisemat – midagi sellist, mida ka teised kogujad enda kogusse sooviksid. Sellegipoolest võib markide kogumisel oluliseks saada markide agentsus inimese suhtes. Asjade agentsuse käsitlemisel on Janet Hoskins (2006: 75–77) toonud esile Alfred Gelli (1998) ideed, et kunstiobjektid võivad vaatleja oma lummusesse haarata. Näiteks kogub Peeter just kunstimarke ning tema üheks lemmikuks kunstivooluks on impressionism ja ta kogus on seda kunstivoolu esindavad margid seega ka olulisel kohal. Ka kunstimarkide piltidel võivad olla agentsus nende kogujate üle, nagu Gelli (1998) toodud näide kunstiobjektide agentsusest inimese üle (Hoskins 2006: 76), need võivad vaatleja oma lummusesse haarata ja sellega vaatajat mõjutada.

Margikogujate isiklikud lood toovad välja, miks teatud mark koguja jaoks oluline on, millest tuleneb inimese ja margi vaheline isiklik side. Näiteks võivad osad margid meenutada pereliikmeid või ka teisi margisõpru, kellelt mark on saadud. Sellised margid võivad kogujate jaoks toimida kui mäluksed, mille kaudu nostalgilised mälestused vallanduda võivad. Ka kollektsioon ise võib funktsioneerida mäluksena, kuna toob kogujas esile erinevaid tahke tema elust ja kogemustest. Näiteks koguja Kersti, kelle jaoks on olulised pereliikmetelt ja headelt sõpradelt saadud margid, kirjeldas intervjuu käigus koguga seoses ette tulevaid nostalgilisi elamusi.

Nostalgiat on omajagu. Tean mille olen saanud isalt, millise vahetasin naabriplikaga, mida sain pinginaabrit. (Paus.) Küll aga olen ise lollusi teinud. Näiteks mingil hetkel vahetasin marke üle maailma. Oli üks vahetuspartner Kuveidis. Oli meil komme, et kui margid teele panime, siis panime ümbrikule ilusad uued margid, mis just välja olid lastud. No ma siis ükskord panin midagi mõtlemata ümbrikule viimased väljalasked Eesti Postilt, so Köleri kaunis blokk. Nojah, ühel margil on ju naisterahvas palja rinnaga. Rohkem see Kuveidi meesterahvas minuga ei suhelnud. Ei tea siamaani, kas ta selle ümbriku üldse kätte sai või korjas selle kombi politsei ära. Või siis solvasin ta moraaltundeid. Ei torkinud ka, aga natuke muretsesin, et tal probleeme ei tekkinud. [...] Olen sõimata saanud...vahetasin mingi soomlasega marke. Sel hetkel algas Lahesõda, see pani mulle terve tiraadi, mida ta arvas sellest, et Eesti saatis üksuse Iraaki. Nii mõnigi vahetuspartner on üle elatud, kellel vähk, kellel pereprobleemid. Maailm maailmas, kui nii öelda. (Kersti, sünd 1972)

Margikogus olevad margid on olulised nii selle poolest, mida margil on kujutatud ning mille kaudu võib kogujal margiga isiklik suhe tekkida, kui ka isiklike lugude poolest, kuidas vastav

mark saadud on. Lisaks mängib olulist rolli ka see, kuidas vastavad margid kogudesse organiseeritakse.

Isiklike lugude tähenduslikkust margikogumise kontekstis avab hästi ka lugu, mille kogusin Tartu Hansa Kooli kolleksioneerimise laadalt ja kuulmise järgi kirja panin. Seda rääkis nooremana Henno (sünd 1922) filateeliaringis käinud margikoguja Jaanus (sünd 1961), kes on muuhulgas kogunud näiteks 1900.–2000. aastatel Austraalias välja antud marke ning Eesti Posti poolt väljaantavaid „Minu Marke“, mida tellijad ise kujundada saavad. Sellega seoses kirjeldas Jaanus marke, mis on tema jaoks tähendusrikkad olnud.

Paremini jäävad meelde väärtuslikud margid. Jahimeestel on jahimehejutud ja margimeestel on margijutud. Läksin ja küttisin (marke). Kui Lenin ära suri, siis lasti välja punase ja mustaga mark. Oli kolm varianti: keskmine, kitsas ja lai raam. Kui küttisid Lenini margi, said üle mõõta, kui lai (sinu margil) see punane riba oli. Ostsid mõnekümne kopika eest, aga mark maksis tegelikkuses sootuks paarkümmend rubla. [...] Heas kogus maksavad head margid 20–30 eurot. Nüüd järsku tekkis mark, mis maksis 500 eurot. Olin 2011. aasta alguses Baruto fänklubi liige. Baruto sai ozeki'ks ehk sumomeistri tiitli. Ja mina otsustasin seda sündmust tähistada. Võtsin Baruto pildi ja valisin jaapanipärase šrifti. Minu margile trükiti enne krooni nominaali, aga pärast eurod. Tellisin kaks margilehte. Ühe lehe Barutole. Ühe riba jätsin endale, osad margid andsin ringlusesse. Sumoliit kõhkles, kas see mark sobib ja müüsin teise lehe ka ära. Tuli välja, et tegu oli haruldase margialusega. See läks Saksa kataloogi ja turuhind tõusis nüüd 500 euroni. Kui margileht oleks Barutole kingitud, siis see maksaks praegu 10 000 eurot. [...] See Baruto mark sai kuulsaks mu enda näppude vahel. Alati ei pea marki küttima, see tuleb ise koju kätte. (Välitööpäevik, sissekanne 08.05.2022)

Ka siin on oluliseks kujunenud esiteks väärtuslikumad margid, mis lubavad kogusse lisada midagi põnevat ning hinnalisemat, kuid veelgi olulisemal kohal on koguja side enda loodud margiga selle erilise saamisloo kaudu. Huvitav on ka kujundlik „küttimise“ motiiv, mis lisab koguja kirjeldusse teatud mängulisust. See näitab, et koguja väärtustab markide kogumist ka selle tegevuse põnevuse tõttu.

Millised margid on koguja jaoks olulised, oleneb sellest, milliseid tähendusi kogujad neile omastavad. See võib olla segu nii margiga seotud isiklikust loost kui ka margi turuväärtusest tulenevast hinnalisusest. Olenevalt margikoguja vanusest võivad need faktorid tugevalt ka erineda – kui lapse või noorukina on kogudes esikohal tihtipeale margi visuaalne külg ja selle visuaalne lummus koguja üle, siis vanemaks saades võivad olulisemaks saada ka margi

rahaliste, kunstiliste, fantaasialoome või teadmistega seotud väärtustega küljed. Isiklikud lood margikogumisest on olulisel kohal just seetõttu, et loovad koguja ja tema kogu vahele uue tähenduskihi ja põhjuse, miks kogus olevad esemed koguja jaoks olulised on.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et markide kogumisel on erinevaid ajendeid ning need sõltuvad eelkõige kogujate isiklikest eelistustest. Kogumispraktika puhul väärtustatakse nii margi materiaalsel olemust ning sellel kujutatud kunsti kui ka teadmisi, mida margid kannavad, ning samuti ka margikogumise käigus tekkinud olulisi sotsiaalseid suhteid. Olulisel kohal on ka margikogujate isiklikud lood, kuna need annavad markidele omanike silmis erilise lisaväärtuse. Ka võivad taolised isiklikud lood avada süvitsi margikogujale olulisi väärtushinnanguid ning on seetõttu uurijatele põnevaks aineseks. Järgmises analüüsipeatükis uurin seda, kuidas kogujad endi kogude organiseerimise kaudu oma väärtushinnanguid avavad.

3.2 Kogumispraktikate ja kogude organiseerimise kaudu esile tulevad väärtused

Käesolevas alapeatükis keskendun sellele, kuidas koguja kogumise käigus ja kogusid organiseerides oma identiteeti taasloob ning kuidas oma meelsust väljendab. Selle kaudu avan nii nn korraliku koguja mõistet kui ka margi kui poliitiliselt laetud eseme tagamaid.

Susan Pearce (2002) on oma kogumikus „The Collector’s Voice: Critical Readings in the Practice of Collecting“ kirjeldanud seda, kuidas inimesed kogumise kaudu oma identiteeti loovad. Näiteks toob ta välja, kuidas Jaapani antiigiturud on kohalike seas väga populaarsed ning sealt otsitakse tihti vanu käsitööesemeid, mille omamise kaudu jaapanlased oma identiteeti taasloovad ja neid arusaamu kinnistavad. Nad hindavad esivanemate käsitööd ning tunnevad neid esemeid kogudes ja nende eest hoolitsedes oma kodukoha ja selle ajalooga tugevamat sidet. (Pearce 2002: ix, xv, 64, 98-99)

Kogumine ja kogude organiseerimise praktikad on omavahel tihedalt põimunud. Esiteks võib kogude organiseerimisel olla nii praktiline külg, kus kogu on tänu sellele võimalik kergemini hallata, näiteks intervjueritav Kersti (sünd 1972) kirjeldas seda nii: „Muidu ma ei leia ju õiget marki üles“. Kuid lisaks aitab see ka kogumisprotsessi koguja tarbeks paremini mõtestada, selle kaudu väljenduvad koguja isiklikud tõekspidamised. Seega on ka identiteediküsimusel kogude organiseerimise protsessis oluline roll. Näiteks olen oma välitöödel täheldanud seda, et mitmed Eesti margikogujad, kellega olen kokku puutunud, eelistavad koguda just Eesti aladel välja

antud marke. Esiteks on see hea ja lihtne viis, kuidas oma kogumisteemasid fokuseerida ning teisalt võib see mängida ka olulist rolli koguja identiteediloome protsessis. Eesti aladel välja antud markide kogumise kaudu viiakse end paremini kurssi selle piirkonna ajaloo, näiteks erinevate okupatsioonide ajal välja antud markide eripäradega. Taoliste markide omamise ja neist täielikku kollektsiooni kogumise kaudu võib tekkida tugevam side selle piirkonnaga ja tänu sellele võib kinnistuda ka koguja enesemääratlus eestlasena. Ühelt poolt võib väita, et Eestis välja antud margid on siin piirkonnas ka lihtsalt kättesaadavamad, kuid teisalt on erinevate ajaloosündmuste tõttu mitmed Eesti aladel välja antud margid ka suured haruldused. Näiteks KV arhiivi vastaja Kuulo Vimmsaare (sünd 1921) rõhutab just, et „Eesti omariikluse aegsed margid olid väga hinnalised“. Taolisi marke on aga tunduvalt keerulisem hankida, kuna paljud toleaegsed kogud hävitati Nõukogude Liidu riigorganite poolt. Identiteediloome temaatika ei pea piirduma teatud kindla piirkonna markide kogumisega, ka võivad markide kogumisel ja kogude organiseerimisel tehtud valikute kaudu väljenduda inimese muud isiklikud eripärad, näiteks kunstilembus või ajaloohuvi.

3.2.1 Kogude organiseerimise olulisus

Kogude organiseerimine on kogujate jaoks oluline, kuna esiteks on see praktiline – esemeid on seeläbi hõlpsam üles leida, kuid teisalt on tegu ka tegevusega, mis aitab kollektsiooni mõtestada. Tänu sellele leitakse kogujat huvitav temaatika ning ka kogumise eesmärgid saavad selle läbi selgemaks. Kogude organiseerimise kaudu luuakse nõ omaenda maailma, mis on koguja jaoks turvaline paik. Kogude süstematiseerituse olulist avab tabavalt näiteks KV arhiivi vastaja Marit Piirmanni (sünd 1980) arutlus, kes ise kogub mitmeid erinevaid esemeid, sealhulgas ka marke.

Minu jaoks on tõelised kollektsionärid inimesed, kelle kogudel on arusaadav süsteem, mida nad järgivad. [...] Mingil põhjusel on minu teadvusesse kinnistunud, et kogust ei võeta enam esemeid välja ning neid ei tarbita. (ERM KV 1221:18/206)

Oluline on siinkohal ka määratlus, et juba kogusse pandud eset enam ei tarbita, sellest on saanud koguja jaoks oluline ese just kollektsiooni kontekstis. Näiteks Belk (1995: 67) on kogumist kirjeldanud kui tarbimise vormi, mille käigus kogutakse aktiivselt, valikuliselt ning kirglikult kogemusi või esemeid, mis ei lähe pärast kogumist tavatarbimisele ja kogumise käigus luuakse hierarhiline esemete või kogemuste süsteem ehk kollektsioon.

Kultuuriteadlane DeChaine (2013: 70), kes on uurinud eseme ja koguja vahelisi suhteid, toob esile, et kogumispraktika võib kutsuda inimeses esile mineviku meenutamise, milles koguja näitab kollektsiooni loomise kaudu, mis on tema jaoks oluline. Klassifitseeritud kollektsioon pole enam vaid pelgalt asjade kogum, vaid viis nägemaks koguja nõ hinge, kuna tema kollektsioonis peegelduvad nii tema isiklikud eelistused kui ka tema kultuuriline taust, mis on loonud teatava kogumiseetika, mida ta kogu kokku pannes järgib. Kolleksionäär nõ taasloob ennast ja tekitab turvalise süsteemi, mille kaudu kajastuvad tema põhimõtted ja väärtused. Nagu juba varasemalt välja toodud, on DeChaine (2013: 67–70) toetunud Arendti (1968) väitele, et kogutud ese võtab juba kogumise momendil lisaks tavaklassifikatsioonile üle ka koguja enda väärtused ning huvide väljendumise. Sellest võib järeldada, et nii palju kui on kogujaid, on ka kogude organiseerimise ja mõtestamise viise.

Järgnevalt kirjeldaksin põhjalikumalt seda, miks kogude organiseerimine koguja jaoks oluline on. Kogude organiseerimise teemal on pikemalt kirjutanud taas ERMi kirjasaatja Rein Kaldma (sünd 1936), kirjeldades, milliseid teadmisi markide organiseerimise kohta sai ta suheldes oma sõbra ja mentori Richardiga.

Juba esimesest kohtumispäevast Richardiga tegi ta mulle selgeks, et mark on kindla väärtusega, marke peab hoidma, neid ei tohi nõ käperdada, neid tuleb albumist võtta ja albumisse panna pintsettidega, üldse tuleb markidega tegelda siis, kui käed on puhtaks pestud ja marke ei tohi käega katsuda. Samuti soovitas Richard mul kohe otsustada, kas kogun templiga või nõ puhtaid marke. Ta ise soovitas, et võiksin koguda nõ põhikogusse templita marke, kuid võimaluse korral mitte ära ütleva ka tembeldatud markidest. Ta selgitas näiteks, et vahel õnnestub saada haruldasi marke, mis juba kannavad postitemplit ja sellisel juhul oleks keeldumine haruldustest vaid templi pärast puhas rumalus. Templiga marke saab tihti kasutada ka vahetusmarkidena. Richard näitas mulle ka ametlikke postmarkide katalooge ja filateeliaajakirju. See oli ääretult põnev. Huvitav, et ma püüdsin teha rangelt nii, nagu ta mind õpetas. Kõige enam selgitas Richard mulle kolleksioneerimise põhimõtteid, so pidin endale täpselt selgeks tegema, mil viisil ma peaksin marke koguma, kuna nõ uisapäisa kogumisel polevat suuremat mõtet, samuti tuleks tegevust piirata, kuna kõiki marke, nt ka ühe riigi omi, nagunii ei suuda koguda. (ERM KV 1221:21/256)

Reinu kirjutisest peegeldub see, et ta on saanud teadmiste eest väga tänulik ning Richardilt saadud teadmised ja tugi aitasid tal kogumise käigus enda kogumispraktikasse selgust ja korda tuua. Rein kirjeldab seda järgnevalt: „Olen rikastanud oma teadmisi filateelia alal, jaganud neid

teistega ja vastupidi, teised on mindki õpetanud“. (ERM KV 1221:21/272) Ta hindab saadud informatsiooni ning on tundnud ka teatavat vastutust, et seda infot ka teistega jagada. Nende teadmiste rakendamisel võtab ta kogu üle Richardi isiklikud väärtused ning ka tema huvid väljenduvad selle kaudu, millise temaatilise fookuse ta enesele valib (vt Arendt 1986; vt DeChaine 2013).

Richardi soovitusel põimuvad väga selgelt ka näiteks välitööde käigus Hennolt (sünd 1922) ja Peetrilt (sünd 1940) kogutud näpunäidetega. Mõlemad rõhutasid seda, et tuleb kasutada vastavaid tööriistu nagu näiteks pintsetid ja luup, selgeks teha, kas kogud templiga, ilma templita marke või mõlemaid ning oluline on leida omale kindel fookus. Lisaks kirjeldas Rein (sünd 1936) ka seda, kuidas ta osasid mitte saadaval olevaid abivahendeid ise valmistas: „Samuti tuli valmistada puidust abivahendid pestava margi hoidmiseks“. (ERM KV 1221:21/267) See rõhutab ka asjaolu, et kogu organiseerimine ja kogus olevate markidega ettevaatlikult ümberkäimine oli Reinu jaoks väga oluline, see oli muutunud osaks tema töökspidamistest.

Kogujate jaoks on olulised nii eetilised töökspidamised kui ka kindlad viisid, kuidas oma kogusid organiseerida. Marke jaotatakse kogudesse nii kronoloogiliselt, geograafiliste piiride järgi kui ka temaatikapõhiselt. Albumitesse jaotamine võid toimuda markidel kujutatud kunstiteoste autorite järgi, kunstiperioodide või ka -liikide alusel. Loodusobjekte kujutavate markide puhul võib marke albumitesse organiseerida ka bioloogiliste klassifikatsioonide alusel. Kõik need organiseerimise viisid peegeldavad seda, mis koguja jaoks on oluline, ning selle kaudu saavad ka margid endile uue tähenduskihi. Toetudes antropoloogi van der Grjipi (2004) tõdemusele, avaldubki markide tõeline märgilisus just koguja isiklike tähenduste kaudu.

Kui peamiseks praktikaks on see, et margid jaotatakse albumitesse riikide kaupa ja kronoloogiliselt, siis näiteks Peetri jaoks on olnud oluline luua ka vastavad Exceli tabelid, mis kirjeldavad ka markidel kujutatut (vt ka Lisa 4, Foto 2). Näiteks annavad need infot selle kohta, millise maaliga on tegu ning milliseid vahendeid selle tegemiseks kasutati ja tutvustavad markidel kujutatud kunstiteoste autoreid, nende elulugu ning autorite teisi töid. Taoline korrastatus aitab luua mugava süsteemi, kus saab vaid paari hiirekliki abil vajaliku info hõlpsasti üles leida. Ka luuakse selle käigus uusi tähenduskihte, kuna tegu pole vaid füüsilise koguga. Sellele lisandub ka info, mis on talletatud loodud failidesse – kogu mõõtmed avarduvad sellise organiseerimise kaudu.

3.2.2 Korralik koguja

DeChaine (2013: 68) toob välja, et lisaks sellele, et kogumine kujundab kogujate identiteeti, on oluline ka see, kuidas kogumispraktikad mõjutavad kogujate sotsiaalseid suhteid ja arusaamu kultuurist, väärtustest ja sellest, kuidas inimesed end esitlevad. Ta toetub ka James Cliffordi (1988) ideele nn korralikust kogujast, kes ei tohiks keskenduda vaid enda soovide täitmisele, vaid ka sellele, et tema kollektsioon oleks väärtuslik ja maitsekalt koostatud. DeChaine'i (2013: 67) kohaselt peab nn korralik koguja enda kogumiskirge sellisel moel kontrollima, et ta kogu vastaks avalikkusele tutvustamise momendil õigetele parameetritele. Selline surve võib tekkida eelkõige neile, kes oma kollektsioone ka filateelianäitustel esitlevad, kuna avalikkuse tähelepanu tõttu peab kogu vastama ka teatud normidele.

Näiteks saab tuua informant Peetri (sünd 1940), kes nii intervjuu jooksul kui ka sellele järgnenud vestlusel rõhutas seda, kuidas tema teatud moel vastandub oma kollektsionäärist sõbrale Aadule. Aadu kogub pigem vaid kindlaid motiive, näiteks Madonna lapsega, kogub nendest motiividest kokku täieliku kogu, kureerib oma kogu ja viib selle näitusele ning selle tegevuse käigus antud teema ammendub ja seejärel liigub ta järgmise teema juurde. Kolleksionäär Aadu järgib siinkohal teatud kindlaid reegleid, mida kannab nn korralik koguja, Peeter ise aga nägi end pigem kui hobikogujat, kes ei pea taolistest seatud reeglitest nii karmilt kinni. Ta eelistab koguda kunstimärke erinevatest perioodidest ja tema jaoks pole ka oluline, kas margid on templiga või ilma. Seevastu Aadu kogub vaid templita marke. (Välitööpäevik, sissekanne 28.03.2022)

Algselt sättis Peeter kõik margid oma kogus kunsti ilmumise järgi kronoloogilisse järjestusse, alustades näiteks koopamaalingutest, kuid kogude täiendamisel loobus sellest, et marke kataloogis mitte liialt palju ümber tõsta. Ka selle tõi ta välja kui puuduse, mis nn korraliku koguja kollektsioonis oleks teisiti lahendatud. Võib öelda, et tema kogu oli väga põhjalik ning üksikasjalikult organiseeritud ja kirjeldatud ka Exceli tabelites. Peeter on teadlik sellest, milline nn korralik koguja olema peaks, kuid praktilistel põhjustel on loobunud osasid taolisi töökspidamisi järgimast.

KV arhiivi vastaja Helju Viires (sünd 1929) hakkas marke koguma just seetõttu, et õppis selgeks esperanto keele ning hakkas seejärel teiste esperantohuvilistega kirju vahetades palju

postkaarte ja marke saama. Ta kirjeldab oma arusaama nn korralikust kogujast järgneva vastanduse kaudu.

Aga kollektsioon on juba suur ja markide ja kaartide hulka pole ma kokku lugenud ja neid tuleb aeg-ajalt juurde. Kapp on juba kitsaks muutunud ja on probleem, kuhu kõik ära mahutada. Kogu lugu on puhtal kujul rahvusvaheline. Vastavaid reegleid või seadusi ma ei tunne ja mul pole vajadustki nende järele, sest asi on vaid privaatne ja ostu-müügiga ma ei tegele. Kogujate kokkutulekul pole ma ka käinud, sest ma pole nõ õige kollektsionäär. (ERM KV 1220:21/328)

Kirjeldusest võib järeldada, et nn õige kollektsionäär järgib teatud reegleid ja seaduspärasusi, kuid kuna Helju kogub vaid enda tarbeks, pole see tema jaoks niivõrd oluline. Nn korralikule kogujale seatud reeglite järgimise vajadus tekib seega eelkõige avalikus ruumis oma kogu tutvustades näiteks filateelianäitustel või kollektsionääride laadal. Taaskord rõhutaksin seda, et kollektsionääri ja tavalise koguja vastandus võib KV vastuste puhul tuleneda ka küsimuslehel nr 227 välja toodud küsimuste püstitusest, kus taoline vastandus tekitati.

3.2.2 Mark kui poliitiliselt laetud ese

Kogumise kaudu võib avalduda koguja meelsus ja poliitilised maailmavaated, mida selles alapeatükis analüüsin. Margikogumise poliitilisust saaks käsitleda nii kogumise kui ka kogude organiseerimise kontekstis. Küll aga olen asetanud selle käsitluse hetkel neist viimase hulka, kuna poliitiliselt laetud markide kogumise kaudu väljendab kollektsionäär oma identiteeti ning seetõttu omab see olulist rolli kogude organiseerimise faasis. Poliitilisi marke koguvatel inimestel on üldjuhul välja arenenud ka kindel fookus, mida ja miks kogutakse ning selle kaudu väljenduvad ka põhjused, miks poliitilised margid koguja jaoks oluliseks on saanud.

Ameerika ajaloolane Sheila A. Brennan (2018) on rõhutanud seda, kuidas 20. sajandi algul Ameerikas printitud margid kandsid endas tihti ajalookäsitlusi, mis olid föderaalvalitsuse mõjuvõimus olnud postiteenistuse nägemus nn õigest ajalookäsitlusest. Samuti on ajalooteadlane Jack Child (2008: 2-12) kirjeldanud seda, kuidas erinevate Lõuna-Ameerika riikide nagu näiteks Mehhiko, Argentina, Brasiilia, Peruu, Ecuadori, Colombia, Tšiili jt valitsused ja riigipead on marke poliitilistel eesmärkidel kasutanud, et suurendada oma mõjuvõimu ning juurutada võimul olevatele poliitikutele kasulikke ajalookäsitlusi.

Samuti on ka Eestis välja antud ajalooteemalisi marke, nagu näiteks Tartu rahu 100. aastapäeva tähistav mark või Eesti riigipäid kujutavad margid (vt ka Lisa 5, Foto 4). Taolised margid aitavad kujundada ning kinnistada nende tarbijate ning kogujate identiteeti ja rahvuslikku enesemääratlust.

Seega võib mark olla ka otsene ajaloosündmuste kandja ja vahendada kogujale informatsiooni erinevate ajaloosündmuste kohta. Marke kasutati laialdaselt Ameerika kooliõpetajate poolt, kuna need olid hõlbus viis, kuidas lapsi ajaloosündmusega kurssi viia (Brennan 2018: 3, 6). Ka minu informant Henno (sünd 1922) mainis intervjuu järel seda, et aitas markide abil kohalikus Pärnu piirkonna koolis õppematerjale koostada, et koolilastele markidega seonduvat tutvustada ning markidel leiduvaid teadmisi jagada. (Välitööpäevik, sissekanne 19.03.2022)

Prantsuse kultuuriteoreetik Michel de Certeau (2005: 37–38) sõnul võib tarbimine olla ka justkui vastupanuliikumine (Bardone jt 2019: 26). Näiteks KV-de vastustest jäi kõlama see, et esimese Eesti Vabariigi aegsete markide kogumine oli Nõukogude ajal teistsuguse tähendusega kui kaasajal. Lisaks võiks näiteks tuua ka hiljuti Omniva poolt välja antud Vene-Ukraina sõja tõttu Ukraina toetuseks loodud margi, millel on kujutatud rahutuvi. Tarbijad ja kogujad saavad seda marki soetades väljendada nii oma poolehoidu Ukrainale kui ka vastumeelsust sõja suhtes üldisemalt.

Samas võib koguja jaoks olla oluline ka see, et marki nähtaks pigem kui kunstiteost ja mitte kui poliitiliselt laetud eset. Näiteks Jaki (sünd 1948) tõi välja, et Saksa okupatsiooni aegseid marke ei peaks nende poliitilise tagamaa tõttu kollektsioonist välja arvama või neid seepärast „tühistama“.

Margi poliitilisus võib tuleneda ka sellest, mida sellel kujutatakse. Osad taolised nõ poliitiliselt laetud margid võivad poliitikasündmuste tõttu erilisel hinnalisteks muutuda või ka vastupidi. Näiteks ka KV arhiivi vastaja Rein Kaldma (sünd 1936) kirjeldas markide seotust ajaloosündmustega.

Teatud marke hinnati väärtuslikeks ka seonduvalt poliitiliste tegelastega. Näiteks olid hinnas nende poliitikategelaste portreedega margid, kes Moskva käsul maha võeti. Kui seesugune tegelane riigi poliitilisest tegevusest eemaldati, siis teda kujutavad margid muutusid hinnalisteks. Kui nn sotsialismileer lagunes, siis muutusid haruldasteks ka sotsialismimaade margid ja praegu tean filatelistide seas soovijaid, kes tahaksid saada vahetusega just endiste sotsialismimaade marke ja eriti neid, mis ilmusid kohe peale sõda ja vahetult enne sotsialismi kokkuvarisemist. (ERM KV1221:21/266)

Aktuaalsed teemad ja olulised ajaloosündmused võivad mõjutada markide väärtust. Kogujad soovivad oma kogu rikastada teatud märgiliste markidega, mis jutustavad inimeste jaoks mingit olulist lugu. Kogujate jaoks on olulised margid, mis räägivad neile olulistest sündmustest või paikadest. Samuti mainis intervjuueritav Urmas (sünd 1956), et Hiinas on viimasel ajal populaarseks osutunud Mao Zedongi kujutavad margid, mis varasemalt olid pigem madalama väärtusega. Informant Urmas kirjeldas taoliste markide populaarsust.

Maailmaareenil hetkel Hiina kasvab. Hiinas on metsik (margikogumise) tõus. [...] Ma rääkisin tuttavatega, kes elavad Peterburis. [...] Ja nad ütlesid, et nad koguvad teatud Mao (pildiga) marke. Mao periood 60ndatel on hästi-hästi põnev, sel ajal tulid kasutusele moodsamate piltidega margid. Hiinlased maksavad nende eest tõesti hullumeelseid hindasid. (Urmas, sünd 1956)

Nende markide väärtus on ajas kasvanud, kuna need markeerivad olulisi sündmusi Hiina ajaloo kontekstis. Kogujad tahavad taolisi marke enda kogusse saamise kaudu osakest neist ajaloosündmustest eneselegi talletada. Ajalooteadlane Jack Child (2008) on uurinud markide märgilisust just poliitilises kontekstis ja seda Lõuna-Ameerika riikide näitel. Ta toob välja, et postmargid võivad kanda poliitiliselt olulisi motiive ja isikute pilte ning nendel kujutatul mõjutab seda, kuidas tolle riigi inimesed, kus mark väljastati, enda kultuuriidentiteeti tajuvad. (Child 2008: 2) Ka võib laiendada seda ideed ka Eesti margikogujate suhtes, kes koguvad just Eesti aladel välja antud marke. Tegu võib olla siinkohal nii isikliku huvi kui ka osaga koguja identiteedimääratlusest. Kogumise protsessis taasluuakse ja kinnistatakse kogujale olulisi väärtusi.

Margikogujate seas olid Nõukogude ajal näiteks erilise fookuse all just esimese EV ajal välja antud margid, mille kogumine oli mõnikord ohtlikki, kuna kogu võidi konfiskeerida, nagu näiteks Henno (sünd 1922) puhul juhtus. Taoliste markide kogus hoidmine võis omada nostalgilist väärtust kaotatud vabariigi suhtes, mida tõi välja KV arhiivi vastaja Reinu (sünd 1936) kirjeldus. Rein kirjeldas seda, kuidas tema sõber ja mentor Richard ootas pikka aega, enne kui esimese EV aegseid marke talle tutvustas. See oli eriline sündmus, mis läks Reinule südamesse. Ühelt poolt seisnes sündmuse erilisus selles, et see oli ohtlik ja seega põnev, teisalt aga selles, et nende markide kaudu sai Rein „kogeda“ ajastut, millest rääkimine oli avalikult keelatud. Rein on kirjeldanud nende markide vaatamist oma arutluses pikemalt.

Kui olin võitnud Richardi usalduse ning ta nägi minus noorukit, kes on tõesti huvitatud filateeliast, so valdab nii teemat kui praktilist kollektioneerimist ja teab sellest ka asjalikult

rääkida, siis tõi Richard päevavalgele ka Eesti Vabariigi (1918-1940) ja Saksa okupatsioonija (1941-1944) postmarkide kogu. [...] Toona oli aeg, mil ka margikogu pärast võidi inimene istuma panna, nt kui keegi kaebas, et näe, milliseid marke keegi N isik kodus hoiab – neil on Pätsi ja Hitleri portreed, haakristid jne, siis võidi tõesti inimene NKVD-sse kutsuda. Seepärast olid ka filatelistid ettevaatlikud. [...] Nagu ütlesin, oli Richardi kogus kõik väga väärtuslik, eriti väärtuslikud olid margiplokid, nn Caritas plokid, kõiki neid ma enam ei mäleta, kuid mäletan neist 1938. aasta Caritase plokki, mis oli trükitud heategevusväljaandena „Ühisabi“ heaks – Eesti linnade vapid. Tänu Richardile sain ka mina selle kauni ploki omanikuks. [...] Huvi tollaste Eesti Vabariigi postmarkide vastu oli nii suur, et ma vaatasin Richardi margialbumeid korduvalt ja vist sellest suurest huvist sööbis mulle mällu eesti markide kronoloogia. [...] Võin enesekiituseks vaieldamatult öelda, et minust sai 6–7 aasta jooksul Richardiga pidevalt lävides ja tema Eesti Vabariigi postmarke tundma õppides ise hea omariikluse aegsete markide asjatundja ja nagu ma eltoodus juba mainisin, võin ma isegi praegu üldjoontes markide väljaandmise kronoloogiat Eesti Vabariigi aegu kirjeldada. (ERM KV 1221:21/259-260)

Reinu näites mainitud „Caritase“ plokki kirjeldab oma raamatus ka Elmo Viigipuu (2018: 28): „Suuremaks ettevõtmiseks sai 1936. aastal alanud koostöö Eesti Punase Risti juures tegutseva sihtasutusega Ühisabi. Anti välja viis juurdemaksuga „Caritase“ postmargisarja. Esimese Axel Roosmanni kujundatud sarja motiivideks olid Narva, Pärnu, Tartu ja Tallinna vapp. Marke müüdi 1. veebruarist kuni 30. oktoobrini 1936 ja postimaksevahendina kehtisid need kuni 31. jaanuarini 1937.“

Lisaks Caritase margiplokkile kirjeldas Rein ka mitmeid teisi margiväljaandeid ning viis end selle ajastuga tänu neile paremini kurssi. Esimese Eesti Vabariigi aegsed margid olid Reinu jaoks niivõrd südamelähedased, et nende pikaajalise uurimise kaudu sai temast lausa antud valdkonna spetsialist. See oli Reinu jaoks oluline teema ning see sai osaks tema identiteedist. Oma kirjutist kokku võttes lisab Rein ka, et „margikogu on mulle tükike mu elust, seotud noorpõlve ja edasise elukäiguga“. (ERM KV 1221:21/271) Hoolitsedes oma kogu eest, seda organiseerides ning marke vaadeldes saab Rein oma noorusaega ja sellele järgnevat nõ uuesti kogeda, kuna margid ise ja neil kujutatud toovad esile erinevaid mälestusi.

Markide poliitiline tähendus võib kogumise puhul avalduda selles, et teatud sorti markide kogumise kaudu väljendatakse oma meelsust. Samas on oluline ka see, et marke ei peaks nendega seotud ajaloosündmuste tõttu „tühistama“, kuna olulisel kohal on ka margi kunstiline

väärtus. Ajaloosündmused võivad mõjutada markide väärtust kogujate silmis. Taolised väärtushinnangud on tugevas seoses koguja kaasajaga ning sellega, millises valguses koguja taolisi marke näeb. Tähtsamate ajaloosündmustega seotud või ajaloolisi isikuid kujutavate markide väärtus võib olla ka rahalises vääringus üpris kõrge, kuna neid „erilisi“ marke soovivad enda kogusse paljud kolleksionäärid. Lisaks võib teatud piirkonna markide kogumise ja väärtustamise kaudu koguja luua ja kinnistada oma rahvuslikku enesemääratlust.

Kogumise ja kogude organiseerimise kaudu avaldub kogujate meelsus ning nende väärtushinnangud ja arusaamad neist ümbritsevast maailmast. Ühelt poolt on kogude organiseerimise puhul tegu praktilise tegevusega, mis aitab kogus korda luua, kuid samas väljendab see ka koguja sisemisi tõekspidamisi. Teatud poliitiliselt laetud markide kogumise ja eksponeerimise kaudu võib koguja väljendada oma poliitilisi tõekspidamisi.

Kokkuvõte

Käesolev bakalaureusetöö uurib Eesti margikogumise praktikaid. Lisaks markide kogumisele on taolise praktika osaks ka kogude organiseerimine. Selle töö eesmärgiks oli mõtestada margikogumist kui praktikat ja selles esile kerkivaid tähendusi inimeste endi perspektiivist. Keskendusin töös peamiselt kahele uurimisküsimusele. Esiteks uurisin seda, milles seisneb margikoguja silmis kogumispraktika olulisus. Teine uurimisküsimus keskendus sellele, mida tähendab koguja jaoks kogude organiseerimine.

Antud töö algas meetodite ja allikate peatükiga, mis andis ülevaate välitöödel ja materjali analüüsimisel kasutatud meetoditest ning valitud allikmaterjalide ja meetodite iseärasustest. Töö teine peatükk kirjeldas varasemat kogumispraktikate ja margikogumise praktikate uurimislugu. Lisaks kirjeldas see peatükk kogumist tarbimiskultuuri kontekstis, margikogumisega seotud soostereotüüpe ning esemete uut staatust kollektsiooni kontekstis. Töö kolmas ja kõige olulisem osa on analüüsipeatükk. Analüüsiosa alapeatükid avavad esiteks seda, kuidas markide kogumise kaudu uusi tähendusi luuakse ning teiseks, kuidas kollektsionäärid kogude organiseerimisel markidele uusi tähendusi omistavad.

Teoreetilises osas andsin ülevaate sellest, et varasemalt on margikogumise praktikaid uurinud peamiselt ajalooeadlased, lisaks ka psühholoogid, sotsioloogid ning majandusteadlased. Eestis pole seda kultuuriteadlaste perspektiivist varem uuritud, kuid filateeliahuvilised on sel teemal varasemalt ülevaateid kirjutanud.

Kogumist võib mõista omanäolise tarbimisena, milles kauba, st margi, väärtus ja tähendus on teistsugune võrreldes tavapärasele tarbimiskultuurile ja kaubandustegevusele. Toetudes varasemale uurimisloole majandusteaduses ja antropoloogias (vt Belk 1995; Kopytoff 1986) sai töö käigus selgeks, et tarbimiskultuuri vaates liigub mark kogumisprotsessi käigus kauba staatusest isikliku eseme staatusesse, sellest saab kogu osa ning see ei lähe enam tavatarbimisele. Nendele eeldustele põhinedes keskendusin analüüsipeatükis kogumistegevuse ja kogude organiseerimisel esile tulevatele tähendustele.

Esimene analüüsipeatükk kirjeldas kogumispraktika tähenduslikkust kogujate perspektiivist ning sellest alapeatükist järeldub, et kogujad peavad oluliseks margikogumise praktika poolt tekkivaid positiivseid emotsioone, kuid toovad välja ka seda, et kogumine nõuab püsivust ja

sihikindlust. Lisaks väärtustavad margikogujad veel margikogumisel tekkinud teadmisi, markide kunstilist ja rahalist väärtust, markide rolli unistuste ja kujutluspiltide loomisel, kogumise kaudu „mineviku kogemist“ ning kogumispraktika käigus loodud sotsiaalseid suhteid. Ka on taolised tähenduslikud ajendid ka omavahel tihedalt seotud, näiteks markide kaudu „mineviku kogemine“ võib avalduda just margikogumisel omandatud teadmiste toel. Olulisel kohal on kogujate silmis ka eetilised väärtused, mis panevad paika, et nn õige koguja ei peta teisi kogujaid, kellega marke vahetab ning ei kauple võltsingutega.

Teine analüüsipeatükk keskendus sellele, mis moel on kogude organiseerimine margikogujate jaoks tähenduslik. Peatükist järeldus, et kogude organiseerimise protsess on tihedalt seotud kogumisega, kuna organiseerimisel valitud fookus võib mõjutada seda, millised margid kogusse valitakse. Kogumise ja kogude organiseerimise kaudu väljendab koguja oma sisemisi tõekspidamisi. Teatud kindla piirkonna markide kogumisel väljenduda ka koguja rahvuslik enesemääratlus. Ühtlasi võib koguja poliitiliselt laetud markide kaudu väljendada oma poolehoidu või hukkamõistu erinevate ajaloosündmuste osas.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kõik käsitletud tähenduste tasandid avavad oma erilisel moel seda, miks markide kogumine kogujate jaoks niivõrd oluline ning paeluv on. Osad neist töös avatud teemadest, nagu näiteks teadmiste saamise ja „mineviku kogemise“ väärtustamine, võivad olla rakendatavad ka kogumisele kui hobile laiemalt, kuna neid samu aspekte võivad oluliseks pidada ka näiteks militaarajaloo huvilised või laevamakettide valmistajad.

Uurisin Eesti filateelia puhul just neid tahkusid, miks kolleksionäärid koguvad ja kuidas oma kogusid organiseerivad, kuid põhjalikumalt võiks tulevased uurijad avada näiteks Eesti markide semiootilisi tagamaid või seda, kuidas erinevate internetikeskkondade kasutamine kogumist mõjutada võib.

Allikad ja kirjandus

Empiirilised allikad

Intervjuud

Henno, sünd 1922, intervjuu 19.03.2022, Pärnu.

Peeter, sünd 1940, intervjuu 25.03.2022, Tallinn.

Jaki, sünd 1948, intervjuu 27.03.2022, Tallinn.

Urmas, sünd 1956, intervjuu 09.04.2022, Pärnu.

Kersti, sünd 1972, intervjuu 15.04.2022, Tallinn.

Välitööpäevik, Anna-Kristiina Pae. Sissekanded kuupäevadel: 19.03.2022, 21.03.2022, 28.03.2022, 11.04.2022 ja 08.05.2022. Autori valduses.

Arhiiviallikad

ERM KV = Eesti Rahva Muuseumi Korrespondentide Vastuste Arhiiv. Küsimuslehe nr 227 "Kollektsioneerimine" vastused: KV:1220, KV:1221.

Internetiallikad

Filateelia.ee: In memoriam: Elmar Ojaste; <https://www.filateelia.ee/in-memoriam-elmar-ujaste/>. Vaadatud 21.05.2022.

Filateelia foorum. Info Henno Sepa isikumargi kohta; <https://www.filateelia.ee/foorum/viewtopic.php?f=23&t=6177>. Vaadatud 21.05.2022.

Kirjandus

Andon, Stephen P. 2013. From the Attic to the Mallpark: A Collection's Transition from Private to Public in a New Professional Baseball Stadium. – Contemporary Collecting: Objects, Practices, and the Fate of Things. Toim. Kevin M. Moist ja David Banash. Plymouth: The Scarecrow Press Inc, 133–149.

Alumäe, Tanel; Tilk, Ottokar; Asadullah 2018. Advanced rich transcription system for Estonian speech. Human Language Technologies – the Baltic Perspective : Proceedings of the Eighth International Conference, Baltic HLT 2018. Toim. Muischnek, Kadri; Müürisep, Kaili. Amsterdam: IOS Press, 1–8. (Frontiers in Artificial Intelligence and Applications; 307).

Appadurai, Arjun 1986. Introduction: commodities and the politics of value. – The social life of things: commodities in cultural perspective. Toim. Arjun Appadurai. Cambridge: Cambridge University Press, 3–58.

Arendt, Hannah 1986. Introduction – Illuminations: Essays and Reflections. Toim. Hannah Arendt. Tõlk. Harry Zohn. New York: Schocken Books, 1–51.

Arukask, Madis 2020. Päevikud Põllult: Eesti etnograafide kuuekümnendate aastate Vepsaretked – Sirbi veebiportaal, 06.03.2020; <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/paevikud-pollult/> Vaadatud 08.04.2022.

Bardone, Ester 2016. Meenutusi metsamarjadest: tähtsusetust toidulisast magusa nostalgiani. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat 59, 16–41.

Bardone, Ester; Jõesalu, Kirsti; Kõresaar, Ene; Kaaristo, Maarja 2019. Mõtestades materiaalist kultuuri. – Studia Vernacula nr 10. Asja uuritakse, 12–39.

Belk, Russel W. 1995. Individual collectors. – Collecting in a Consumer Society. London and New York: Routledge, 65–101.

Benjamin, Walter 1986. Unpacking My Library. – Illuminations: Essays and Reflections. Toim. Hannah Arendt. Tõlk. Harry Zohn. New York: Schocken Books, 60–67.

Brennan, Sheila A. 2018. Stamping American Memory: Collectors, Citizens, and the Post. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Briggs, Charles L. 1986. Õppida, kuidas küsida. Sotsiolingvistiline hinnang intervjuu rolli kohta sotsiaalteaduslikus uurimustöös. – VTK-raamat. Tõlkinud Anu Korb. – Artikkel VTK raamatust; <http://www.folklore.ee/seminar/briggs.html>. Vaadatud 15.04.2022.

Burk, Caroline F. 1900. The Collecting Instinct. – Pedagogical Seminary 7 (2), 179–207.

Child, Jack 2008. Miniature Messages: The Semiotics and Politics of Latin American Postage Stamps. Durham: Duke University Press.

Christ, Edwin A. 1965. The "retired" stamp collector: economic and other functions of a systematized leisure activity. – Older people and their social world: the sub-culture of the aging. Toim. Arnold M. Rose; Warren A. Peterson. – Philadelphia, Pa: Davis, 93–112.

Clifford, James 1988. On Collecting Art and Culture. – The Predicament of Culture. Cambridge, MA: Harvard University Press, 215–251.

de Certeau, Michel 2005. Tegemiskunstid. – Igapäevased praktikad I. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 31–49.

Dechaine, Daniel R. 2013. Memory, Desire, and the “Good Collector” in PEZhead Culture. – Contemporary Collecting: Objects, Practices and the Fate of Things . Toim. Kevin M. Moist ja David Banash. Plymouth: The Scarecrow Press Inc, 67–80.

Gell, Alfred 1998. Art and Agency: A New Anthropological Theory. Oxford: Oxford University Press.

Grant, Jonathan 2009. The Socialist Construction of Philately in the Early Soviet Era. – Comparative Studies in Society and History. Cambridge University Press, 476–481.

Harding, Luke 2022. ‘Russian warship, go ...!’: Ukrainians queue for stamp celebrating act of defiance; <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/19/russian-warship-go-ukrainians-queue-for-stamp-celebrating-act-of-defiance>. Vaadatud 21.05.2022.

Harlow, Alvin F. 1940. Paper Chase: The Amenities of Stamp Collecting. New York: Henry Holt and Company, 15–16.

Hoskins, Janet 2006. Agency, Biography and Objects. – Handbook of Material Culture. Toim. Christopher Tilley, Webb Keane, Susanne Küchler, Mike Rowlands ja Patricia Spyer. London: Sage, 74–84.

Ingold, Tim 2007. Materials against materiality. – *Archaeological Dialogues* 14 (1). Cambridge: Cambridge University Press, 1–16.

Jõesalu, Kirsti 2003. What People Tell about Their Working Life in the ESSR, and how Do They Do It? Source-centred Study of a Civil Servant's Career Biography – *Pro Ethnologia* 16. – *Studies on Socialist and Post-socialist Everyday Life*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum, 60–88.

Kirchenblatt-Gimblet, Barbara 1989a. Authorising Lives. – *Journal of Folklore Research*. 26 (2), 123–149.

Kirchenblatt-Gimblet, Barbara 1989b. Objects of Memory: Material Culture as Life Review. Toim. Oring, Elliot. – *Folk Groups and Folklore Genres: A Reader*. Logan, 278–285.

Kopytoff, Igor 1986. The Cultural Biography of Things: Commoditization as Process. – *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Toim. Arjun Appadurai. New York: Cambridge University Press, 64–91.

Kõresaar, Ene 1998. Vital things: Objects in Life Histories, Life Histories in Objects Toimetajad: Leete, A. (peatoim.); Sikka, T.; Tammaru, I. (1998). *Procedural Work on Artefacts*. *Pro Ethnologia* 6. Tartu: Eesti Rahva Muuseum, 29–40.

McIntosh, William. D., Schmeichel, Brandon 2004. Collectors and Collecting: A Social Psychological Perspective – *Leisure Sciences. An Interdisciplinary Journal*, 26 (1), 85–97.

Mead, Margaret 1973. *A Handbook of Method in Cultural Anthropology*. Toim. Raoul Naroll ja Ronald Cohen.

Méndez, Mariza 2013. Autoethnography as a research method: Advantages, limitations and criticisms. – *Colombian Applied Linguistics Journal*, 15 (2), 279–287.

Metsvahi, Merili 2017. Intervjuu. – *Folkloristlikud välitööd*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 79-100.

Moist, Kevin M. ja Banash, David 2013. *Contemporary Collecting: Objects, Practices and the Fate of Things*. Plymouth: The Scarecrow Press Inc.

Neville-Jan, Ann 2003. Encounters in a world of pain: An autoethnography. – *American Journal of Occupational Therapy* 57, 88–98.

Olmsted, Allan Durrell 1993. Hobbies and Serious Leisure – *World Leisure & Recreation*, 35 (1), 27–32.

Pearce, Susan M. 2002, The Collector's Voice: Critical Readings in the Practice of Collecting. New York: Ashgate Publishing

Pulver, Andres 2018. Viie jalaga lõvi kutsub marke jagama – Virumaa Teataja veebiportaal, 03.11.2018; <https://virumaateataja.postimees.ee/6444641/viie-jalaga-lovi-kutsub-marke-koguma>. Vaadatud 21.05.2022.

Pärdi, Heiki 2001. Argitriviaalsused ja kultuur: Miks eestlased toas jalad lahti võtavad. – Tuna. 4 (1), 106–121.

Seljamaa, Elo-Hanna 2017. Osalusvaatlus. – Folkloristlikud välitööd. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 108–125.

Viigipuu, Elmo 2018. Eesti postmarkide 100 aastat. Tallinn: AS Printon

van der Grijp, Paul 2004. Reconsidering the Smallest of Artifacts: On the Origins of Philatelic Collecting; <https://journals.lib.unb.ca/index.php/MCR/article/view/17983/21979>. Vaadatud 21.05.2022.

Summary

This bachelor thesis researches postage stamp collecting practices in Estonia. In addition to collecting stamps, the organizing of a collection is an integral part of these practices. The goal of this thesis was to research stamp collecting as a practice, and describe the meanings that the collectors themselves attribute from their perspective. I focused primarily on two main research questions: firstly, why and how stamp collecting practices are valued; and secondly, what kind of meanings emerge through the act of organizing the collections.

The thesis begins with the Methods and Sources chapter; which provides an overview of the methods employed during the fieldwork and subsequent analysis of the empirical data. Additionally, it also focuses on characteristics of different methods and data. The second chapter describes work from previous researchers concerned with collecting practices in general, and then, more specifically on stamp collecting practices. Additionally, this chapter explains the collecting practice in the context of a larger consumer culture, established gender stereotypes associated with stamp collecting, and the new status of the stamps within the context of the collection. Finally, the crux of this thesis resides in the third section: the Analysis chapter. The subchapters within the Analysis reveal firstly, the different kinds of meaning stamp collecting practices hold for the collectors; and secondly, how collectors themselves create meaning through the actual organization of their collections.

In the theoretical part, I provide an overview of how stamp collecting practices have been previously researched primarily by historians, but also by psychologists, sociologists and business academics. The subject matter has not been previously studied in Estonia from the perspective of a cultural scientist; however, philately enthusiasts have indeed written about it.

Collecting can be understood as a specific type of consumerism; where the value and meaning of the commodity – – in this case, the stamp – – differs from normal consumer culture and generic commercial activity. Drawing upon previous research in economics and anthropology (see also Belk 1995; Kopytoff 1986), I concluded that within the context of consumer society, the stamp moves from the status of commodity to assume the status of a personal item. The stamp becomes a special part of the collection and no longer takes part in ordinary commerce. Building from this premise, in the Analysis chapter I focused on the meanings derived from

the collecting practices themselves, and from the separately distinct practice of organizing the collections.

The first subchapter in the Analysis focused on how collecting is meaningful for the collectors. The subchapter concluded that collectors value positive emotions they receive via the action of collecting; while emphasizing the persistence and determination required of the collecting process. Collectors also value their acquired knowledge, the artistic and financial worth of the stamps, the role stamps play in collectors' dreams and imagination, their ability to "experience the past," and the social relations created through the collecting process. Collectors place a strong emphasis on the importance of ethical values. These ethics have become so set in stone, that no decent collector would dare to cheat on others and deal with counterfeits.

The second subchapter in the Analysis focused on why collectors find the organization process of their stamp collections meaningful. The subchapter concluded that organizing collections is deeply linked to the collecting process; because the chosen theme for the collection directly affects which stamps are chosen to include within the collection. The process of organizing collections reveals insights into the owner's intrinsic value system. The ethnic identity of a collector can be reinforced and expressed through focusing on stamps from a specific region, or expressing sympathy or disapproval through his/her collection by seeking out stamps which emphasize certain historical periods.

To conclude, these different meanings each illustrate, via their own unique manner why collecting stamps is important and fascinating for the collectors. Some of the research themes from this thesis, such as valuing the acquired knowledge and "experiencing the past" through the collection, could equally be applied to the hobby of collecting in general, as such aspects could also be valued by military history enthusiasts, or crafters of ship maquettes.

Lastly, within this thesis I researched the aspects of why Estonian philatelists collect stamps and how they organise their collections. However, further research could be done to comprehend the semiotic meanings behind Estonian stamps, or how using different Internet platforms could have an impact on the collecting process.

Lisad

Lisa 1

Eesti Rahva Muuseum

Küsimusleht nr 227

Kolleksioneerimine

Kogud on aluseks muuseumidele, suured ja kuulsad riiklikud muuseumid on välja kasvanud seltside või eraisikute kogudest. Keerulistel aegadel ja isegi tavaolukorras võivad kogujad päästa mõndagi hävitamisele määratud. Kogujad ja muuseumid on omavahel nii sõbrad kui vähem või rohkem sõbralikud konkurendid. Üksteist täiendades rikastavad nad nõnda ühiskonda vara ja teadmiste näol. Päris paljud inimesed on, eriti koolipõlves – saanud selleks innustust kas õpetajalt, kaaslastelt või kuidagi teisiti – midagi kogunud.

Käesoleva küsimustiku eesmärk on saada ainest kogumise kohta. Meid huvitavad kõikvõimalikud isiklikud tähelepanekud kogumise, aga ka kogujate kohta, samuti rahva hulgas levinud jutud, eelarvamused, suhtumised kogudesse ja kogujatesse. Vastates märkige palun, millist aega või aastakümneid Te silmas peate.

Järgnevad küsimused on pigem üldised, teemasse sisse juhatavad ja abistavad.

Eesti Rahva Muuseum on väga tänulik ka fotode eest, mis kajastavad Teie kogu või teisi kogujaid ja kogusid. Fotosid ja negatiive võetakse vastu kingitusena (erandina ka ostetakse) või laenatakse koopiategemiseks. Saadetises palume märkida, kas neid soovitakse kinkida või laenata. Fotosid ärge paberile liimige. Lisage Teile teadaolevad andmed fotode kohta eraldi lehel. Albumis olevaid fotosid pole mõtet eraldada, vaid saatke kogu album.

Teie kaastöö on mõeldud kasutamiseks ainult teaduslikul otstarbel. Soovi korral on anonüümsus tagatud.

Küsimustele võite vastata Teile sobivas järjekorras. Võite vastata kõigile küsimustele või valida küsimustikust vastamiseks vaid endale sobiva osa.

Ootame tänuga nii lühivastuseid kui pikemaid lugusid ja kirjeldusi.

Vastaja isikuandmed:

- nimi (soovi korral võite kasutada varjunime või jätta nime märkimata; sellisel juhul märkige kindlasti oma sugu)
- rahvus
- sünniaeg
- sünnikoht
- praegune elukoht
- sotsiaalne päritolu

- haridus, eriala
- elukutse

Tekkivatele küsimustele vastavad Toivo Sikka (tel: 735 0421 , e-post: toivo.sikka(at)erm.ee) ja Tiina Tael (tel: 735 0420 , e-post: tiina.tael(at)erm.ee)

Ootame Teie kaastöid aadressile: „Kolleksioneerimine“, Eesti Rahva Muuseum, Veski 32, Tartu 51014 või e-postiga toivo.sikka(at)erm.ee; tiina.tael(at)erm.ee

Küsimused

1. Kas Teil on või on kunagi olnud mingi(d) kogu(d)?
2. Mis oli(d) esimes(t)eks eseme(te)ks Teie kogus? Kuidas ja millal Te selle/nende omanikuks saite? Kas keegi juhendas Teid kogu ülesehitamisel või otsisite infot iseseisvalt? Mis on neist esimestest asjadest tänaseks saanud?
3. Kas Teil on olnud üks või mitu kogumisvaldkonda?
4. Mis meenub Teile esimesena seoses sõnadega kolleksioneerimine ja kolleksionäär?
5. Kuivõrd on võimalik eristada n-ö klassikalisi kogumisalasid? Mis Teie arvates nende hulka kuuluvad? Kas teate mõnda Teie meelest eriskummalist kogu? Palun tooge mõni näide.
6. Mil määral on ajastud muutnud Teie eelistusi selles, mida koguda? Kas võib nimetada mõnda valdkonda, mis on olnud eriti moes? Mis on tänapäeva populaarsemad kogumisobjektid? Kas tunnetate, et uute trendikate kogumisalade juurde kuidagi eriliselt suunatakse?
7. Millest on Teil kogumisel olnud kõige enam abi ja millest olete puudust tundnud?
8. Mis on Teie kogu kujunemisel kõige määravam olnud? Kas olete oma kogust midagi vahetanud või müünud, et mõnda puuduolevat asja omandada? Kas olete teinud seda Eesti piires või ka rahvusvaheliselt? Kas olete oma kogust midagi mõnele muuseumile kinkinud, laenanud või müünud? Millal, kellele ja mida?
9. Kui hästi olete kursis reeglite ja seadustega, mis puudutavad Teie kogumisvaldkonda, eriti ostu-müügi ja vahetuse puhul? Kuidas Te sellealast teavet saate? Kas olete pidanud mõnest reeglist kunagi mööda hiilima? Miks?
10. Kas ja kui tihti Te käite kogujate kokkutulekutel? Kust Te tavaliselt leiate infot kokkusaamiste kohta? Milline infohankimisviis on kõige levinum ja usaldusväärsem?
11. Kuidas suhtuvad kogumisse Teie pereliikmed, tuttavad, sõbrad?
12. Kas Teie sugulastel, sõpradel või tuttavatel on kogusid? Kui jah, siis mis laadi need kogud on ning kas ja kuidas Teid nende saladustesse on pühendatud?
13. Kas teate veel mõnda huvipakkuvat kogu? Mis teeb selle kogu märkimisväärseks?

14. Kuidas Te säilitate oma kogu? Kas see vajab mingeid eritingimusi, turvanõudeid?

15. Kas olete seadnud omale kindlaid sihte? Kas olete neid sihte ümber sõnastanud? Kas Teie kogumisalal on midagi kättesaamatut? Mille taha see jääb?

16. Mis võiks Teie kogust tulevikus saada?

17. Mida kogumine Teilt nõuab ja mida annab? Kas olete kunagi oma kogu(sid) tutvustanud kirjasõnas, näitusel või mõnel muul viisil? Millal ja kus? Kas see on olnud Teie oma initsiatiiv? Kas olete pälvinud tunnustust? Millal ja missugust?

Lisa 2

Intervjuude läbiviimisel kasutatud küsimuskava

1. Miks alustasid markide kogumist? Oli sul eeskujusid?
2. Kas kogud marke teemade alusel? On sul lemmiktemaatika? Miks just see? Kas eelistad teatud värve või materjale? Ehk mõnda kindlat kunstnikku? Miks see sinu jaoks oluline on?
3. Kuidas marke saadakse? Kas vahetamise ja ostmise kaudu? Mis on sinu meelisviis? Miks?
4. Mis moel oma kogusid organiseerid? Milliseid abivahendeid selleks kasutad? Miks see oluline on?
5. On sul mõni lemmikmark? Miks just see mark sinu jaoks oluline on?
6. Kas mõne margiga seoses meenub mõni põnev lugu? Näiteks põneva paigaga seotud mark või huvitavalt inimeselt saadud mark või mõne lähedase abil hangitud mark?
7. Kas mõnest margist on olnud raske loobuda? Miks?
8. Mida markide kogumine sinu jaoks tähendab? Kas see rikastab kuidagi su elu? Kuidas?
9. Millest peaks üks õige margikoguja kinni pidama? Kas on mingid kindlad reeglid? Kuidas sina need reeglid selgeks said? Kas taolised väärtushinnangud on sind elus mõjutanud?
10. Kas ja kuidas on markide kogumine sind arendanud? Mida oled selle käigus õppinud? Nii enda kui ka näiteks teiste rahvaste ja kultuuride kohta.
11. Millised inimesed sinu arvates marke koguvad?
12. Mida soovitaksid algajale margikogujale? Kas oled teistele margikogumise praktikat õpetanud? Kui jah, siis miks seda oluliseks pead?

Lisa 3

Fotod intervjuult Hennoga (sünd 1922).

Foto 1: Informant Henno filateelianäitusel.

Foto 2: Näide maailma esimese margi „Musta penni“ (ing k *Penny Black*) repost.

Foto 3: Rootsi margileht Henno kogust.

Foto 4: Valik Eesti marke Henno kogust. Ühel neist kujutatakse poetessi Lydia Koidulat.

Foto 5: Nõukogude ajal välja antud tervikasi. St seda, et mark on juba ümbrikule trükitud.

Foto 6: Lehele on märgitud, millised väljaantud markidest on kogus olemas ja mis on puudu. Jooksvalt on lehte täiendatud.

Foto 7: Saksa kirjasõbralt saadud kirjaümbrik.

Foto 8: Henno kogus olevad eriilmelised margid.

Foto 9: Valik Eesti marke Henno kogust.

Foto 10: Peamiselt Esimese Eesti Vabariigi aegsed margid Henno kogust.

Foto 5: Valik Prantsusmaa marke Peetri kogust.

Foto 6: Valik Prantsusmaa marke Peetri kogust. Esindatud ka skulptuure kujutavad margid.

Foto 7: Valik Hollandi marke Peetri kogust.

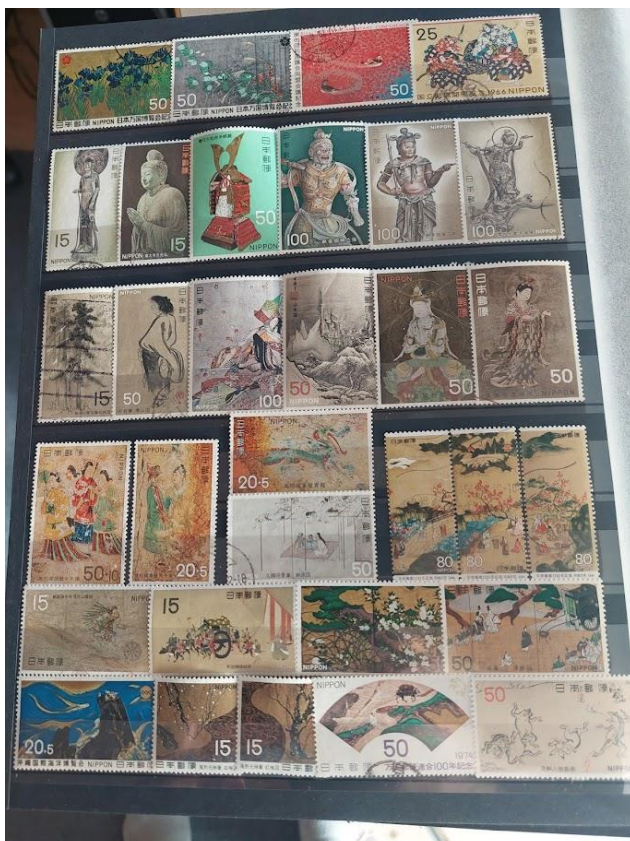
Foto 8: Valik Eesti marke Peetri kogust. Seal hulgas EKM kullafondi postmargisarja kuuluv mark, millel kujutatakse Ülo Soosteri 1962. aasta teost „Kadakatest mets“.

Foto 9: Valik Jaapani kunstiteemalisi marke Peetri kogust.

Foto 10: Valik Jaapani kunstiteemalisi marke Peetri kogust.

Lisa 5

Fotod intervjuult Jakiga (sünd 1948). Margid on kogus esindatud väikepögnate kaupa.

Foto 1: Mark, mis tähistab 100. aastat esimese Eesti margi väljaandmisest ja kujutab sedasama marki.

Foto 2: Kukemaguna seemneid sisaldav mark, mida saab soovi korral mulda pista.

Foto 3: Mark, mis tähistab põlevkivikaevandamise 100. aastapäeva Eestis.

Foto 4: Üleval: Eesti riigipäid kujutavad margid. All: Rios toimunud 2016. aasta suveolümpiamängude auks välja antud margipoogen.

Foto 5: Floorat ja faunat kujutavaid Eesti marke Jaki kogust.

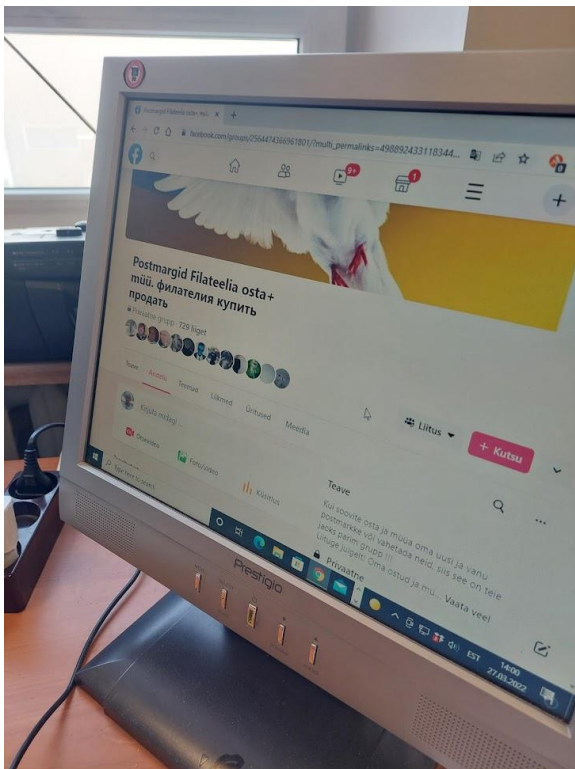
Foto 6: Jõuluteemalisi Eesti marke Jaki kogust.

Foto 7: Üleval vasakul: margid, mis kujutavad Eesti Vabariigis välja antud sajakrooniseid rahatähti. All vasakul: ajaloo sündmusi ja ajaloolisi isikuid kujutav margileht.

Foto 8: Oluline Facebooki grupp filateliahuvilistele markide vahetamiseks ja müümiseks.

Lisa 6

Välitööd kogumislaatadel

Fotod 1 ja 2: Margid 20.03.2022 Kadrioru Saksa Gümnaasiumis toimunud kogumislaadalt.

Fotod 3 ja 4: Kogumislaadalt soetatud liblikateemalised margid, mis läksid minu isiklikku margikogusse.

Lisa 7

Näide ümbrikust, mida esitleti Pärnus 1982. aastal toimunud Henno Sepa personaalnäitusel.

Nimetus: Henno Sepp 60 personaalnäitus ÜFÜ Pärnu 13.-14.03.1982

Asukoht: Postimuseumi ümbrikutekogu, ERM PM Ü 3:393

Mina, Anna-Kristiina Pae, isikukood (48910130263),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Markide kogumise ja organiseerimise tähendusloome“, mille juhendaja on Tenno Teidearu,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anna-Kristiina Pae

26.05.2022